

MARČANSKO-SVIDNIČKA BISKUPIJA TIJEKOM BEČKOG RATA

Zlatko KUDELIC, Zagreb

Autor u radu prikazuje crkvene i vjerske prilike na jurisdikcijskom području grkokatoličke marčansko-svidničke biskupije tijekom Bečkog rata. Nakon uvodnog pregleda povijesti i biskupovanja njezinih biskupa do osmanlijskog pohoda na Beč autor analizira kratkotrajno biskupovanje biskupa Marka Zorčića i odnos dvora i krajiških vojnih vlasti prema njemu. Zatim slijedi šire razmatranje biskupovanja marčanskog biskupa Izaije Popovića i njegovih nastojanja da spriječi širenje utjecaja i crkvene jurisdikcije pečkog patrijarha Arsenija III. Crnojevića na jurisdikcijsko područje marčanske biskupije. Na kraju autor donosi zaključke o posljedicama odluka bečkog dvora glede djelovanja Pravoslavne i Katoličke crkve u razdoblju između 1689. i 1699. godine.

1. Uvod

Marčansko-svidnička biskupija, utemeljena breveom pape Pavla V. »Divinae maiestatis Arbitrio«, objavljenim 26. studenoga 1611., bila je grkokatolička biskupija pod čiju su jurisdikciju trebali spadati svi pravoslavni kršćani naseljeni tijekom 16. i 17. stoljeća iz Osmanlijskog Carstva u Ugarsku, Hrvatsku i Žumberak, koji je tada crkveno pripadao akvilejskoj patrijaršiji, a koji su, prema očekivanjima predstavnika Katoličke crkve i državnih vlasti, s vremenom trebali prihvatiti sjedinjenje (uniju) s Katoličkom crkvom.¹

¹ Glede imena ove unijatske biskupije potrebno je napomenuti da je ono nastalo iz naziva mjesta na kojem je podignut samostan sv. Mihaela arkanđela kao sjedište biskupije, zvanog Marča, te titularnog naslova »svidničkih biskupa«, koji je biskupima ove biskupije dodijelio bečki dvor. U postojećoj je literaturi za novu biskupiju najčešće upotrebljavan naziv »marčanska«, a rjeđe »marčansko-svidnička«, dok se u izvorima vatikanskog podrijetla u prvoj polovini 17. stoljeća koristio naziv »episcopatus Montis Feletrii«, odnosno »biskupija Uskočkih gora«, koji je katkad označavao samo Žumberak, a češće i područje cijele Hrvatsko-slavonske vojne krajine. Zbog sukoba Rima i Beča oko patronatskog prava, odnosno pitanja ima li ugarski vladar pravo podijeliti biskupski naslov bez suglasnosti Rima, u drugoj je polovini 17. stoljeća Rim marčanskim biskupima dodijelio naslov »platejskih biskupa«, kako bi pokazao da bečki dvor ne može marčanskim biskupima, koji su bili grčkog (istočnog) obreda, dodjeljivati biskupski naslov latinske biskupije, jer je svidnička biskupija bila rimokatolička biskupija u osmanlijskom dijelu Ugarske. Osim ovog imena, marčanska se biskupija u prvim počecima postojanja nazivala i »vretanijskom« ili »vratanijskom« biskupijom prema terminologiji kancelarije Pečke patrijaršije. Opširnije: Janko ŠIMRAK, *De relationibus Slavorum Meri-*

Sjedište marčansko-svidničke biskupije nalazilo se u samostanu sv. Mihaela arkandela u Marči, u Varaždinskom generalatu, gdje je od 1611. do 1630. stolovao prvi marčanski biskup Simeon, koji je 1611. u Rimu prihvatio sjedinjenje s Katoličkom crkvom i obvezao se da će pravoslavne kršćane s njegova jurisdikcijskog područja, koje je obuhvaćalo Ugarsku, Hrvatsku i južne dijelove Kranjske (Žumberak), privesti uniji s Rimom, a budući da je i sam samostan u Marči bio smješten u Vojnoj krajini, u kojoj je boravio i najveći broj pravoslavnih Krajišnika, Simeona je kao novog sjedinjenog biskupa potvrdio i nadvojvoda Ferdinand.²

Međutim, posvećenjem biskupa Simeona problematika sjedinjenja pravoslavnih kršćana u Vojnoj krajini i Žumberku s Katoličkom crkvom nije bila riješena na očekivani način, jer su tijekom njegova biskupovanja Rimu počela stizati negativna izvješća o prilikama među pravoslavnim Krajišnicima, čiji su autori isticali da se o prihvaćenosti sjedinjenja među pravoslavnim Krajišnicima Vojne krajine uopće ne može govoriti, već da je među njima, prema procjenama predstavnika Katoličke crkve i dalje bio proširen »raskol«, da je u Krajini vrlo jak utjecaj imala crkvena hijerarhija Pečke patrijaršije, čiji su predstavnici Krajišnike prisiljavali da ostanu u pravoslavlju, odnosno da budu podređeni pečkim patrijaršijama, i da su poticali krajiške nemire širenjem ideje da bi prihvaćanje unije zapravo značilo gubitak krajiškoga povlaštenog položaja s jedne, odnosno otpada od prave vjere, s druge strane.³

Uznemirujuće vijesti o opasnosti da nakon sjedinjenog biskupa Simeona mjesto marčanskog biskupa pripadne nesjedinjenom, odnosno »raskolničkom«, biskupu, koji ne bi bio

dionalium cum Sancta Sede Apostolica saeculis XVII. et XVIII., Zagreb, 1926., 1-24; Radoslav GRUJIĆ, »Vretanija«, u: *Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka IV.*, Zagreb, 1929., 162; Josip UHAČ, *Marčanska biskupija (eparhija)*, Zagreb, 1996., 21-33, 44-56.

² Biskupu Simeonu izvori pripisuju prezime »Vratanja« ili »Vretanja«, koje potječe od pojma »Vretanija«, kojim je Pečka patrijaršija označavala krajeve izvan granica Osmanlijskog Carstva u kojima su živjeli pravoslavni kršćani, dakle i Vojnu krajinu. Prvi marčanski biskup Simeon za biskupa je posvećen čak tri puta, i to 1607. godine u Györu, kada ga je malo poznati korintski arhiepiskop Kozma posvetio za episkopa svih pravoslavnih kršćana koji su živjeli u Habsburškoj Monarhiji, zatim ga je 1609. godine pečki patrijarh Jovan posvetio za episkopa »Vretanije«, odnosno »zapadnih krajeva«, a 1611. godine Simeona je u Rim poveo ivanički župnik Martin Dubravić. Tamo je Simeon prihvatio uniju, i kao sjedinjeni (grkokatolički) biskup dobio mjesto arhimandrita samostana sv. Mihaela arkandela u Marči, no iako je prema sadržaju papinske isprave crkvenu vlast obavljao kao sjedinjeni biskup na jurisdikcijskom području ne samo zagrebačkog nego i drugih katoličkih biskupa u Ugarskoj i Hrvatskoj, u ispravi koju je papa Pavao V. dodijelio Simeonu nije bilo izričito napomenuto da bi Simeon morao biti vikar bilo zagrebačkog ili bilo kojeg drugog latinskog biskupa. Biskup Pavao Zorčić, koji je stolovao u Marči početkom Bečkog rata, bio je prema rimskim ispravama vikar zagrebačkog biskupa za Vlahe u zagrebačkoj biskupiji, no njegovoj su jurisdikciji, prema odluci bečkog dvora, bili podvrgnuti svi pravoslavni Vlasi u Hrvatskoj. Takav je odnos Beč imao i prema Pavlovim nasljednicima Marku Zorčiću i Izaiji Popoviću. Opširnije: UHAČ, *nav. dj.*, 25-27, 89-97, 107-112; ŠIMRAK, *De relationibus Slavorum Meridionalium*, 25-29; Nicolaus NILLES, *Symbollae ad illustrandam historiam Ecclesiae orientalis in terris coronae S. Stephani*. I-II., Oeniponte, 1885., 1058-1059; Radoslav GRUJIĆ, *Pakračka eparhija*, Pakrac, 1930., 43-67; Aleksa IVIĆ, »Iz istorije crkve hrvatsko-slavonskih Srba«, *Vjesnik Kraljevskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog arkiva*, XVII., 1916., 2, 88-105; ISTI, »Marčanska biskupija od Simeona Vratanje do Gavrila Predojevića (1609-1642.)«, *Brastvo*, XVII, Novi Sad, 1923., 156-165; Dušan KAŠIĆ, *Otpor Marčanskoj uniji. Lepavinsko-severinska eparhija*, Beograd, 1986., 17-18.

³ Izvješća takva sadržaja Rimu su uputili Albert Pessler, prepošt iz Novog Mesta, grkokatolički ukrajinski monah Metodije Terlecki, te nekoliko anonimnih katoličkih autora. Opširnije: Marko JAČOV, *Spisi Kongregacije za propagandu vere u Rimu o Srbima 1622.-1644.*, I., Beograd, 1986., 18-21, 50-52, 99, 132-140, 175-180; ŠIMRAK, *De relationibus Slavorum Meridionalium*, 37-50.

unijat, već podložan pećkom patrijarhu, otvorile su u katoličkim crkvenim krugovima problem pronalaženja odgovarajućeg nasljednika prvog marčanskog biskupa Simeona, kao i načina kojim bi se pravoslavni Krajišnici priveli sjedinjenju s Rimom, a da to ne izazove nemire među njima, jer su slobodno ispovijedanje pravoslavne vjere držali jednom od povlastica koje im je odobrio bečki dvor, pa su zahtjeve zagrebačkog biskupa za plaćanje crkvene desetine i podvrgavanje pravoslavne Vlahe i katoličke starosjedioce u Krajini njihovoj vlasti poistovjećivali s crkvenom unijom. U tom je procesu marčanskim biskupima između 1630. i 1670. godine pripala uloga ne samo vjerskih već i političkih predstavnika Krajišnika pred službenim vlastima, te hrvatskim staležima i predstavnicima Katoličke crkve, pa su pred bečkim dvorom branili ne samo povlastice svjetovnog karaktera već su od bilo kakvih promjena branili i vjersku tradiciju koju su pravoslavni kršćani u Krajini poznavali, a to je značilo postojeći obred i liturgijski jezik, uporabu julijanskog kalendara i slobodno biranje crkvenih predstavnika na narodnim skupovima, bez uplitanja državnih vlasti na izbor, kao ni katoličkih biskupa u čijim su se biskupijama pravoslavni Krajišnici nalazili. Najjači su otpor bilo kakvim promjenama postojeće vjerske tradicije među pravoslavnim kršćanima u oba generalata tijekom 17. stoljeća pružali kaluđeri iz samostana u Marči i Lepavini, kao i oni marčanski biskupi koji nisu potjecali iz kruga prvog marčanskog biskupa Simeona i njemu odanih kaluđera, već su tijekom prve plovine 17. stoljeća prešli u Krajinu iz Osmanlijskog Carstva i dalje održavali veze s pećkim patrijaršima, priznajući ih jedinim crkvenim poglavarima, kojima su plaćali porez, dok su pravoslavnim Krajišnicima zabranjivali odlazak na katoličko bogoslužje, osuđivali naseljavanje katolika u Krajini, koje su provodili neki krajiški zapovjednici, primjerice križevački zapovjednik Herberstein, te katolike koji su živjeli među pravoslavnim Krajišnicima prisiljavali da koriste julijanski kalendar i žive prema običajima pravoslavni kršćana. Suvremeni su izvori takvo ponašanje pripisivali marčanskim biskupima Maksimu i Gabrijelu Predojeviću, Savi Stanislaviću te Gabrijelu Mijakiću, iako sam Mijakić nije posvećenje tražio u Peći, već u moldavskom gradu Jašiju, i prisegnuo da se odriče pećkog patrijarha kao crkvenog poglavara, a isto tako se prisegom odrekao uloge političkog predstavnika Krajišnika.⁴

⁴ Optužbe da su kaluđeri u Marči i Lepavini i marčanski biskupi krivovjernici i raskolnici, koji su prihvaćali crkvenu vlast pećkih patrijarha te u Krajini za pećkog patrijarha utjerivali porez i od katolika i od pravoslavni, iznijeli su zagrebački biskupi Benedikt Vinković (1637.-1642.) i Petar Petretić (1648.-1667.) te križevački zapovjednik J. J. Herberstein, koji je marčanskog biskupa Gabrijela Mijakića držao osobom koja je imala važnu ulogu u krajiškoj buni 1666. godine, iako je Mijakiću bilo teško dokazati izravnu upletenost u te događaje. Iste je negativne karakteristike marčanskim biskupima i kaluđerima u Marči i Lepavini pripisao i nepoznati autor isusovačkog rukopisa o marčanskoj biskupiji 1666. godine. Opširnije: JAČOV, *nav. dj.*, 364, 375, 525-530, 537, 541; »Benedicti Vincovich episcopi zagrabiensis relatio et informatio de Valachis et episcopatum Valachorum seu Rascianorum legato apostolico ad aulam caesaream Viennensem anno 1640. data«, Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, II. d. 86 (dalje: Arhiv HAZU); »Petri Petretich episcopi Zagrabiensis Historia de Valachorum in Confiniis Regni Sclavoniae degentium Epsicopatus origine, progressu, et effectibus«, Arhiv HAZU, II. d. 51; »Petri Petretich, episcopi Zagrabiensis relatio de episcopatu Svidnicensis anno 1667. caesari facta«, Arhiv HAZU, II. d. 18; »Relatio Josephi Herberstein, vicegenerali, de ecclesia orientali et dioecesis Svidnicensi orientalis in Croatia et Sclavonia«, Arhiv HAZU, Monumenta ecclesiae graeco-orientalis in Croatia et Slavonia, collegit et diggesit R. Lopašić (dalje: LOPAŠIĆ *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*), XV-25., A-III., 11; »Valachicae Gentis in Regno Croatiae illocatae excesuum ac Episcoporum ritus Graeci eorundem praefectorum Notitia Historica descripta ex Manuscripto P.P. Soc. Jesu ab anno 1666.-1670.«, LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-III., 13.

Zagrebački biskupi Benedikt Vinković (1637.-1642.) i Petar Petretić (1648.-1667.) bili su najveći protivnici marčanske biskupije i njezinih biskupa, pozivajući se na kanonske odredbe Katoličke crkve prema kojima je grkokatolički biskup morao obvezatno biti podložan vlasti onog latinskog biskupa na čijem je jurisdikcijskom području vršio biskupsku službu. Vinković i Petretić ujedno su upozoravali bečki dvor, Rim, i krajiške zapovjednike da je neprihvatljivo održavanje veza marčanskih biskupa s pečkim patrijarsima u Osmanlijskom Carstvu, jer su pečki patrijarsi, gledano dogmatski i ekleziološki, bili krivovjernici i raskolnici, a isto su tako bili odani podanici osmanlijskih sultana, neprijatelja Monarhije, pa je odlazak na posvećenje u Peč značio i veleizdaju, odnosno uvredu veličanstva, jer su habsburški vladari velikodušno dozvolili naseljavanje pravoslavnih Vlaha i njihova svećenstva u Monarhiju, uz uvjet da prekinu sve veze s Osmanlijskim Carstvom, što je pretpostavljalo i prekid svih veza s pečkim patrijarsima. Biskup Petar Petretić je tijekom dugogodišnjeg biskupovanja često prosvjedovao u Beču i Rimu protiv marčanskih biskupa, koji su, prema njemu, samo prividno prihvaćali podložnost Katoličkoj crkvi, dok su ustvari i dalje bili vjerni Pečkoj patrijaršiji, što je oslikao i primjerom biskupa Gabrijela Mijakića, koji se u stvarnosti nije odrekao ni pečkog patrijarha ni uloge političkog predstavnika Krajišnika, iako je to prisegnuo pred mjerodavnim crkvenim i državnim dužnosnicima. Petretićeve prijedloge o postavljanju pravog sjedinjenog biskupa u Marču, ograničavanju njegove jurisdikcije samo na zagrebačku biskupiju, te protjerivanju neposlušnih kaluđera i svećenstva natrag u Osmanlijsko Carstvo, što je predlagao i križevački pukovnik Herberstein, nisu tijekom Petretićeva života imali odjeka kod službenih vojnih vlasti, a ni na bečkom dvoru, koji je strahovao od mogućih krajiških nemira ako bi se ti prijedlozi proveli. Promjene u tom pogledu mogao je učiniti tek Petretićev nasljednik Martin Borković, a one su nastupile otkrićem Zrinsko-Frankopanske urote, u kojoj je dosta nejasnu ulogu imao i marčanski biskup Gabrijel Mijakić. Bečki dvor Mijakićevo uklanjanje 1670. godine nije objasnio njegovim ustrajanjem u pravoslavlju i vjernosti Pečkoj patrijaršiji, bojeći se krajiških nemira koje bi mogla izazvati vijest da je uhićen zbog vjerskih razloga, već je njegovo uklanjanje prikazano kao kazna za sudjelovanje u uroti, iako je još 1668. godine donesena odluka da se Mijakić mora ukloniti zbog podrške Krajišnicima u buni 1666. godine i neispunjavanja obećanja da će biti posvećen u Rimu te da će svećenstvo, kaluđere i narod privesti sjedinjenju s Katoličkom crkvom, koje je prihvatio prilikom posvećenja za biskupa.⁵

Uklanjanje Gabrijela Mijakića s mjesta marčanskog biskupa omogućilo je dvoru da u suradnji sa zagrebačkim biskupom Borkovićem na marčansku stolicu postavi prvog pravoga unijatskog biskupa, ranijega marčanskog kaluđera Pavla Zorčića, koji je prvo školovan kod zagrebačkih isusovaca, a teološki studij završio u ilirskom kolegiju u Bologni. Pavao Zorčić bio je štićenik ranijega zagrebačkog biskupa Petretića, a podržavao ga je i krajiški zapovjednik Herberstein, koji mu je nastojao pomoći i u prilikama kad su mu lepavinski i marčanski kaluđeri, a i sami Krajišnici, pružali otpor kao biskupu. Već na samom početku biskupovanja Zorčić se susreo s odbijanjem Krajišnika i svećenstva da ga prihvate kao bi-

⁵ Janko ŠIMRAK, »Marčanska eparhija. Vladika Gabre Mijakić«, *Bogoslovska smotra*, Zagreb, 1930., 18 (1), 31-73; 19 (1), 1931, 17-50; (2), 147-191; Aleksa IVIĆ, »Marčanska biskupija od 1662.-1670.«, *Brastvo*, XIX., Beograd, 1925., 196-217; LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-III, 18.

skupa, jer ga Krajišnici, kaluđeri i svećenstvo nisu slobodno izabrali na narodnom zboru, tvrdeći da oni imaju pravo sami izabrati biskupa, kojeg je vladar u Beču samo trebao potvrditi, što su krajiški zapovjednici ocijenili neprihvatljivim kršenjem careva prava da sam imenuje i postavlja biskupe, a Krajišnicima se nije smjelo popustiti kako ubuduće ne bi odbijali baš svakog kandidata kojeg bi car predložio. Sukob oko Zorčića išao je dotle da je biskup Borković predložio popisivanje svih kaluđera u Krajini i protjerivanje svih kaluđera pristiglih iz Osmanlijskog Carstva, jer su takvi stvarali otpor prema Zorčiću, šireći vijesti da će unijom izgubiti postojeće običaje i obred. S druge se strane Zorčić našao usred spora oko patronatskog prava između Beča i Rima, odnosno pitanja tko ima pravo imenovati i postavljati određene biskupe u Monarhiji, jer Sveta Stolica nije prihvatila rješenje da Zorčić bude imenovan svidničkim biskupom, što je odredio car Leopold I., već ga je imenovala platejskim biskupom, dajući mu jurisdikcijsku vlast nad Vlasima u zagrebačkoj biskupiji, što je značilo smanjenje njegova jurisdikcijskog područja, koje je, prema ispravi pape Pavla V. iz 1611. godine, obuhvaćalo cijelu Ugarsku i Hrvatsku. U stvarnosti je Pavao Zorčić biskupsku službu obavljao i u Ugarskoj, u Hrvatskoj, uključujući i Žumberak, a na poziv biskupa Bečkoga Novog Mjesta Leopolda Kolonića boravio je i u Komoranu. Problem Zorčićeve jurisdikcije biskupu Borkoviću objasnio je bečki nuncij Albrizio, koji je Borkoviću napomenuo da je Zorčić proglašen apostolskim vikarom za Vlahe po želji cara Leopolda I., jer bi, u slučaju da je Zorčić proglašen vikarom zagrebačkog biskupa, Vlasi došli pod vlast zagrebačkog biskupa, a ne vladara, ali je napomenuo da to ni u kojem slučaju neće biti na štetu zagrebačke biskupije, čija će se prava zaštititi posebnom ispravom.⁶

Tijekom svog biskupovanja od 1671. do početka 1685. godine Pavao Zorčić morao je, kao i ranije Gabrijel Mijakić, prisegnuti da će se odreći pečkog patrijarha kao crkvenog poglavara, da neće djelovati kao politički predstavnik Krajišnika, da će prihvatiti zagrebačkog biskupa kao njemu nadređenoga crkvenog poglavara te da će pravoslavne Krajišnike i svećenstvo sjediniti s Katoličkom crkvom. Međutim, najveća zapreka obećanju o sjedinjenju u Krajini bili su kaluđeri u Marči, Lepavini i Gomirju, koji su otvoreno djelovali protiv unije, pa je čak car Leopold I. 1673. godine predložio da bi u Bologni trebalo odgojiti nekoliko Vlaha, koji bi zamijenili marčanske kaluđere, glavnu prepreku prihvaćanju unije. Zorčić se stalno sukobljavao s kaluđerima Marče i Lepavine, a nisu mu pomagali ni krajiški zapovjednici, koji su strahovali od moguće pobune Krajišnika ako bi im se diralo u postojeću vjeru i običaje, pa su pokazivali i otvoreno neprijateljstvo prema Zorčiću. Neki kaluđeri odlazili su i na ređenje u Veneciju, no dio njih, kao i predstavnici Vlaha između Save i Drave, prihvatili su 1678. rimskog papu kao poglavara i Zorčića kao biskupa. U Karlovačkom generalatu Zorčića Krajišnici nisu prihvaćali, jer je tamo protiv njega djelovao Simeon Kordić, raniji kandidat za marčanskog biskupa, koji je širio vijesti da će Zorčić uz pomoć generala Herbersteina pravoslavnima nametnuti latinski obred, što je zamalo izazvalo i seobu Krajišnika natrag u Osmanlijsko Carstvo. Suočen s takvim problemima, Zorčić je napomenuo biskupu Borkoviću da je prijeko potrebnò odgajati

⁶ Janko ŠIMRAK, *Borba za crkveno i vjersko jedinstvo (Apologija Pavla Zorčića)*, Zagreb, 1932., 66-71, 8-84, 124; IVIĆ, *Iz istorije crkve*, 68-69.

vlaške mladiće u katoličkim učilištima, koji bi nadomjestili kaluđere protivne uniji, jer bi se samo tako moglo izbjeći poistovjećivanje vjere s obredom, što čine pravoslavni kaluđeri, a ti bi unijatski svećenici potisnuli kaluđere i svećenstvo pristiglo iz pečke patrijaršije. Zorčićeve je ideje podržavao general Herberstein, no ostali su krajiški vojni zapovjednici, kao i Dvorsko ratno vijeće, izbjegavali bilo kakve postupke koji bi mogli izazvati krajiške nemire, a iskazivali su i otvoreno neprijateljstvo prema Zorčiću. Njegovom smrću na samom početku Bečkog rata, 23. siječnja 1685., problem unije u Krajini opet je došao na početak, a vojne operacije, odnosno pobjede i poraze carskih vojski, koji su slijedili u kasnijim godinama, u kojima su veliku ulogu imale krajiške postrojbe, djelovat će i na položaj i marčanskih biskupa u Monarhiji.⁷

2. Biskupovanje Marka Zorčića (1685.-1689.)

Smrću Pavla Zorčića početkom 1685. godine ponovno je otvoren problem sjedinjenja pravoslavnih Krajišnika s Katoličkom crkvom, ali sada je njegovo rješavanje bilo mnogo teže, jer je Monarhija bila u ratu s Osmanlijskim Carstvom, pa su se odluke glede vjerske politike donosile pod utjecajem zbivanja na bojišnici. Vijest o smrti Pavla Zorčića zagrebačkom je biskupu Borkoviću poslao Pavlov brat Marko, grkokatolički svećenik školovan kod isusovaca u Zagrebu, koji nije bio monah bazilijanac, a Pavao Zorčić ga je već ranije preporučio Borkoviću za nastavak školovanja u Grazu. Pitanje postavljanja odgovarajućeg Zorčićeva nasljednika zaokupilo je i Leopolda Kollonicha, tada već biskupa u Raabu, koji je od Borkovića tražio mišljenje o osobi prikladnoj za marčanskog biskupa, no, prema Borkovićevu mišljenju, nitko od kaluđera u Marči i Lepavini nije bio prikladan, jer su samo prividno prihvaćali uniju, a jedini koji bi mogao preuzeti tu dužnost, Marko Zorčić, bio je premlad. Borković je lepavinske kaluđere nazvao otvorenim raskolnicima, koje su protiv unije okrenuli kaluđeri pristigli iz Pečke patrijaršije, dok bolje nije bilo ni u Marči, pa je zamolio Kollonicha da pokuša crkvene krugove pridobiti za Marka Zorčića, iako je premlad, a Zorčiću je bio spreman pomoći i general Herberstein. Borković se osim Kollonichu obratio i ugarskom kancelaru Gubasczyju i caru Leopoldu I., a križevačkom zapovjedniku Trauttmansdorffu preporučio je da ne treba žuriti s imenovanjem novoga marčanskog biskupa, jer je bilo poznato da su lepavinski kaluđeri neprijateljski raspoloženi prema caru i katoličkoj vjeri zato što im je car zabranio održavanje veze s pečkim patrijarhom, pa bi sve kaluđere koji su došli u Krajinu bez generalova znanja trebalo uhititi i kazniti, dok bi oni kojima bi general dozvolio dolazak, morali ispovjediti katoličku vjeru u Marči ili Zagrebu.⁸ Biskup Kollonich odgovorio je Borkoviću da ne treba brinuti o mogućem imenovanju neprikladne osobe u Marču, što je potvrdio i karlovački general Herberstein, a Borković je obavijestio slavonskog zapovjednika generala Lesliea da bi Dvorsko ratno vijeće moralo pričekati određeno vrijeme glede imenovanja novog biskupa u Marči, kako bi se spriječila mogućnost da ponovno u Marču zasjedne pri-

⁷ ŠIMRAK, *nav. dj.*, 93-98, 116-124; Franjo HAMMERL, »Pavao Zorčić, unijatski vladika«, *Vrhbosna*, XXV (9), Sarajevo, 1911., 136-148.

⁸ Janko ŠIMRAK, *Arsenije III. Crnojević i unija*, Zagreb, 1935., 30-33; LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae-graeco orientalis*, A-I, 184-186.

vidni unijat. Posljednji Borkovićev korak glede proglašenja Marka Zorčića marčanskim biskupom bilo je upućivanje opširne predstavke o marčanskoj biskupiji apostolskom nunciju Buonvisiju u Beč, nakon čega je Leopold I. odlučio da će marčanskim biskupom postati osoba koju preporuči zagrebački biskup Borković, te da Marko Zorčić mora studirati bogosloviju u Zagrebu, a ne u Grazu, jer će tako biti pod Borkovićevim nadzorom. Vladar je ujedno obavijestio krajiške zapovjednike da što prije ustoliče Marka Zorčića u Marči, a bečki je nuncij Buonvisi dva mjeseca kasnije izvijestio Rim da bi Marka Zorčića trebalo postaviti za biskupa u Krajini i dati mu oprost zbog još nenavršene dobi za biskupsku službu. Biskup Borković istodobno je intervenirao na dvoru da dvor potvrdi iste obveze za Marka, kao što je to učinio i za Pavla, čime je spriječio Marka Zorčića da djeluje kao samostalni biskup, već je morao prisegnuti na vjernost i pokornost zagrebačkom biskupu kao vikar za kršćane grčkog obreda u zagrebačkoj biskupiji.⁹

Međutim, proces Zorčićeva imenovanja i ustoličenja neočekivano je zaustavljen u kolovozu 1685. godine, kada se zagrebačkom biskupu Borkoviću obratio rektor isusovačkog kolegija iz Beča moleći ga da objasni kojeg je obreda bio Marko Zorčić, a tražio je i odgovor na pitanje koji su naslov nosili Pavlovi prethodnici, odnosno je li Pavao možda bio svećenik latinskog obreda. Rektor isusovačkog kolegija ovako je postupio jer je imao vlastitog kandidata za mjesto marčanskog biskupa, unijata Teofana Maurokordata, koji ranije nije uspio dobiti biskupiju Munkacs, pa je sad nastojao, uz pomoć državnog tajnika Alderana Ciba, dobiti marčansku biskupiju. Maurokordata su podržavali bečki isusovci, a Rim mu je bio sklon jer je caru Leopoldu I. trebalo pokazati da nema pravo postavljati svakog biskupa kojeg poželi, već da to pravo ima samo u 10 ugarskih biskupija, dok marčanska, odnosno svidnička biskupija, kako su je nazivali na bečkom dvoru, prema mišljenju Rimske kurije nije spadala u te biskupije. Iako je biskup Leopold Kollonich branio izbor Marka Zorčića zbog toga što je to već ranije car odlučio te napomenuo da je Maurokordato bio već star i nije poznao crkvenoslavenski jezik, na sjednici Propagande u listopadu iste godine kardinali su zaključili da Leopold I. nije imao pravo imenovati svidničke biskupe, jer svidnička biskupija ne spada među onih deset ugarskih biskupija koje su obuhvaćene vladarevim patronatskim pravom, pa je bečkom nunciju Buonvisiju preporučeno da na dvoru ipak podrži imenovanje Teofana Maurokordata. Propaganda je napomenula da vladar nije mogao postavljati biskupa u nevjerničkim krajevima koji bi imao čast apostolskog vikara, jer je to pravo imala samo Sveta Stolica, a osim toga držala je da je Marko Zorčić premlad za čast biskupa, jer mu manjkaju tri godine do zakonite dobi kad bi mogao postati biskupom. Rasprava o marčanskom biskupu u Rimu se vodila tijekom cijele 1686. i 1687. godine, a to je pitanje riješeno tek 13. veljače 1688., kada je papa Inocent X. potvrdio ispravu da je Marko Zorčić apostolski vikar za pravoslavne Vlahe u zagrebačkoj biskupiji i dodijelio mu naslov platejskog biskupa, kao i oprost zbog nenavršene potrebne dobi za biskupa. U ispravi je stajalo da je Marko Zorčić apostolski vikar za pravoslavne koji žive u 45 župa zagrebačke biskupije, čime je Marku Zorčiću zapravo bi-

⁹ 1 *Isto*, 34-37; LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-I, 187-190; NADBISKUPSKI ARHIV U ZAGREBU (dalje: NAZ), *Ecclesiastica*, 8/249; *Eppistolae eppiscoporum zagradiensium*, IV, 35.

lo suženo jurisdikcijsko područje na kojem je vršio crkvenu vlast, jer je prvi marčanski biskup Simeon imao jurisdikciju u Ugarskoj i Hrvatskoj.¹⁰

Kratkotrajno biskupovanje Marka Zorčića bilo je ispunjeno stalnim sukobima s kaluđerima, protivnicima unije, koji su odmah nakon smrti Pavla Zorčića nastojali na svoju stranu pridobiti krajiške vojne zapovjednike, a položaj Marka Zorčića bio je neriješen, jer je zbog sukoba Beča i Rima dugo čekao darovnicu i odluku o ustoličenju. Zagrebački biskup Borković upozorio je Leopolda Kollonicha da Krajišnici oba generalata odbijaju prihvatiti Marka Zorčića pod izlikom da nije dobio službenu darovnicu, a da kaluđeri nastoje između sebe izabrati novog biskupa, kao što je to bilo u vrijeme biskupa Mijakića, tvrdeći da Marko Zorčić kao obični svećenik ne može biti biskupom, jer se ta čast dodjeljuje samo kaluđerima. Borković je napomenuo da taj argument nije valjan, jer su u Krajini većinu parohija držali svjetovni svećenici, a ne kaluđeri, da je Marko Zorčić svećenik grčkog obreda, na kojem drži misu, te da kaluđeri nemaju pravo sami s ostalim Krajišnicima birati i postavljati biskupa, već da to pravo pripada isključivo caru, koji marčanskom biskupu dodjeljuje naslov svidničkog, te papi, koji mu daje naslov platejskog biskupa. Pismo Kollonichu Borković je završio upozorenjem da bi kaluđeri u Krajini mogli izabrati pravoslavnog biskupa, vjernog Pečkoj patrijaršiji, kao što je to bio i Gabrijel Mijakić, a sve bi se to moglo izbjeći ako Marko Zorčić što prije bude potvrđen i postavljen u Marču.¹¹

Opširniji opis prilika u kojima se našao Marko Zorčić Borković je Kollonichu iznio 6. travnja 1686., kada je upozorio da iako su marčanski kaluđeri ipak prihvatili Marka Zorčića kao mogućeg biskupa, lepavinski to nisu učinili, da su neki kaluđeri i Krajišnici uz pomoć i nekih katolika pokušali izabrati drugog biskupa, što bi trebalo spriječiti zbog opasnosti od pobune slične onoj iz vremena Gabrijela Mijakića, jer bi uspjeh kaluđera značio istodobno i oživljavanje veza s pečkim patrijarsima. Borković je napomenuo da to što Marko Zorčić nije kaluđer, nego obični svećenik, nije predstavljalo problem, jer je bio zaređen po grčkom obredu, a ponovio je da je u Krajini svećenstvo grčkog obreda brojnije od kaluđera i da je bilo odanije pokojnom biskupu Pavlu Zorčiću.¹² Zagrebački je biskup istodobno o svemu obavijestio bana Erdödyja i apostolskog nuncija Buonvisija, a 25. travnja upozorio je koprivničkog zapovjednika da u Karlovački generalat dolazi jedan kaluđer iz Gomirja, te u Varaždinski jedan iz Lepavine, s namjerom da sakupe pečate za pismo koje su mislili protiv Marka Zorčića poslati u Beč caru Leopoldu I. Borković je Trautmansdorffu objasnio da kaluđeri optužuju Marka Zorčića da ne može biti biskup zato što je bio premlad i nije poznao grčki obred, odnosno jer ga nije potvrdio ni papa u Rimu, no Borković je napomenuo da ti argumenti protiv Marka Zorčića nisu prihvatljivi, jer su kaluđeri uvijek priznavali samo pečkog patrijarha, pa je to bio loš izgovor kojim su kaluđeri htjeli stvari vratiti na staro, a osim toga, u Varaždinskom je generalatu ionako bilo više običnih svećenika nego kaluđera, pa kaluđeri nisu govorili u ime svih ostalih. Borković je križevačkog zapovjednika zamolio da pripazi na ponašanje spomenutih kaluđera, jer nitko Krajišnike nije prisiljavao da

¹⁰ Isto, 38-42, 53-55; LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-I, 189.

¹¹ Isto, 42-43.

¹² NILLSE, *nav. dj.*, II, 719-721.

se odreknu obreda, a to se nije radilo ni u vrijeme biskupa Pavla Zorčića.¹³ Marko Zorčić opisao je svoj težak položaj u pismu upućenom Kollonichu krajem travnja 1686. godine, navodeći da su kaluđeri iz Gomirja bunili Krajišnike u Karlovačkom generalatu i tražili pečate za pismo kojim su zahtijevali njegovo uklanjanje, a napomenuo je da je jedan od kaluđera, Joakim Šobatović, čak otputovao u Beč da bi spriječio njegovo imenovanje marčanskim biskupom. Zorčić se žalio da je Šobatović toliko uzbunio cijeli generalat, da se nije zbog prijetnji usudio izlaziti iz marčanskog samostana, a spomenuti Šobatović skupljao je pečate i po Varaždinskom generalatu, što se moglo izbjeći da su mu vlasti na vrijeme izdale službenu potvrdu. Zorčićevu je priču Kollonichu potvrdio i biskup Borković 29. travnja, izvješćujući ga da su se u Beču pojavila dva kaluđera, koji su se prikazali kao unijati, dok su zapravo bili pravoslavni, kao i ranije biskup Gabrijel Mijakić, koje bi trebalo zatvoriti ili poslati na Maltu, jer su obilazili Krajinu i uvjerali narod da treba podržati biskupa koji je povezan s pećkim patrijarhom.¹⁴

Međutim, Borković se morao suočiti s nesklonošću križevačkog pukovnika Trauttmansdorffa u ostvarenju svojih zamisli, jer je Trauttmansdorff odgovorio da ne može priznati Marka Zorčića za biskupa sve dok ne dobije kraljev nalog, ili nalog Dvorskoga ratnog vijeća, opravdavši svoj stav običajem da je uvijek vladar povjeravao Dvorskom ratnom vijeću izvršenje dekreta o imenovanju, a ono ga je onda prosljeđivalo pukovniku u Križevce. Trauttmansdorffova nenaklonost Marku Zorčiću postala je očitom kad je križevački pukovnik napomenuo da bi se Marko Zorčić trebao čuvati da ne izazove onakve teškoće kakve je učinio njegov pokojni brat Pavao. Tešku situaciju u kojoj se našao Marko Zorčić opisao je Kollonichu 19. svibnja iste godine, kada je upozorio da su oni kaluđeri, koji su kažnjeni zbog odlaska u Beč glede njegova uklanjanja, u Lepavini održali skup, na kojem su zaključili da će, ako dobiju biskupa kojeg žele, svim svećenicima koje je zaredio pokojni Pavao Zorčić, zabraniti dijeljenje sakramenata, jer da su zaređeni na nevaljan način, odnosno da su »latinizirani«, i te su svećenike nazvali »sectarii Paulistas«. Osim toga namjeravali su ukinuti sjemenište za odgoj grkokatoličkog svećenstva u Zagrebu, jer su ga držali izvorom opasnosti za pravoslavnu vjeru, a imanje Pribić, koje je služilo za izdržavanje sjemeništa, namjeravali su podijeliti. Zorčić je napomenuo da su to željeli postići pod svaku cijenu, pa makar i podmićivanjem državnih dužnosnika na dvoru, jer su znali da Marko Zorčić neće među Krajišnicima skupiti nikakva sredstva, zbog nenaklonosti Krajišnika prema njemu. Marko je upozorio Kollonicha da u Marči neće biti mira sve dok se spomenuta dva kaluđera ne kazne i ne uklone njihovi sumišljenici, koji su samo prividno bili unijati, potajno bunili narod, a čak su i njega nagovarali da odbaci katoličku vjeru, jer će mu onda i ostali Krajišnici biti naklonjeni. Pismo je Zorčić završio napomenom da ga je u Marči posjetio i zagrebački biskup Borković i predao mu ispravu o ustoličenju za biskupa i mjesečnoj plaći, no iz Graza Dvorsko ratno vijeće nije do tada ništa poslalo, a istog je dana biskup Borković obavijestio Kollonicha da su marčanski kaluđeri prihvatili Marka Zorčića kao novog biskupa, dok su oni iz Gomirja i Lepavine i dalje bunili Kra-

¹³ ŠIMRAK, *nav. dj.*, 43-46.

¹⁴ NILLES, *nav. dj.*, II, 718-719, 722-723.

jišnike, pa je predložio da bi bilo najbolje protjerati ih, o čemu je razgovarao i s križevačkim zapovjednikom Trauttmansdorffom.¹⁵

Određeno olakšanje za Marka Zorčića nastupilo je kad je carski ispovjednik isusovac Stettinger obavijestio Borkovića da je dvor uz Zorčića, te da su spomenuta dva kaluđera, Joakim Šobatović i Arsenije Ugrinović, zatvoreni u Beču, no nešto su kasnije njih dvojica uspjeli uputiti žalbu samom papi Inocentu XI. zbog postupanja prema njima, predočivši mu da su k caru pošli s odobrenjem hrvatskog bana i putovnicom karlovačkoga generala, s namjerom da car imenuje biskupa prikladne dobi i istog, bazilijanskog, obreda, jer da je to bio uvjet postavljen prilikom utemeljenja marčanske biskupije. Kaluđeri su se žalili da ih je nadbiskup Kollonich nepravedno zatočio, da su zbog straha da ne završe na galijama pisali i kardinalu Buonvisiju, koji je to odbio riješiti zbog Kolonića. Šobatović i Ugrinović napomenuli su da su tako kažnjeni zato što nisu htjeli priznati biskupa koji nije bio monah bazilijanac, koji nije dobio potvrdu iz Rima, niti je bio odgovarajuće dobi, ni obrazovanja za biskupa, a naveli su da su obojica sjedinjeni s Rimom te papu zamolili da im odredi biskupa bazilijanskog obreda, a slično su pismo, u kojem su tvrdili da Zorčić ne može biti biskup jer nije postio, što je sablažnjivo za kaluđere, budući da biskup mora biti iz redova kaluđera cenobita, a sebe prikazivali kao unijate koji su se pokoravali Pavlu Zorčiću, Šobatović i Ugrinović uputili i kardinalu Buonvisiju. Međutim, sve je njihove tvrdnje odbacio kardinal Kollonich, koji je kaluđere optužio da su govorili neistinu, jer karlovačkog generala nije uopće bilo u Karlovcu da bi im mogao odobriti putovnicu, već je, štoviše, po povratku naredio uhićenje obojice kaluđera, a upozorio je i na neistinitost njihove tvrdnje da samo monah bazilijanac može biti proglašen marčanskim biskupom, jer to nitko nije tražio prilikom utemeljenja marčanske biskupije, a nije postojao ni takav običaj. Na kraju pisma Kollonich je Rimu objasnio da su oba kaluđera odbijala prihvatiti biskupa kojeg bi odredio car, tvrdeći da Marko Zorčić nije podoban za to mjesto jer nije bio oženjen, nije postio po njihovu obredu, odnosno da je bio druge vjere, i to su bili razlozi zašto su uhićeni.¹⁶

Konačno rješenje pitanja postavljanja novog marčanskog biskupa zbilo se 24. studenoga 1686., kad je Marko Zorčić ustoličen kao biskup u Marči, bez ikakva prosvjeda Krajišnika ili svećenstva i kaluđera. Zorčić je obavijestio Kollonicha da mu je zagrebački biskup Borković predložio neka ne traži naslov svidničkog biskupa, jer ga Rim kao latinski naslov neće odobriti, pa ga nije mogao dobiti ni Pavao Zorčić, već bi bilo bolje kad bi Marko od cara dobio grčki naslov biskupa Albae Graecae, odnosno Beograda. Beogradska se biskupija prostirala prema Osijeku ispod Fruške gore, gdje se nalaze 24 manastira grčkog obreda, te obuhvaćala i Srijem, a Pavao Zorčić tražio je taj naslov misleći da će ga dobiti ako te krajeve osvoji carska vojska, što znači da je nastojao proširiti jurisdikcijsku vlast i na novooslobođene krajeve Ugarske i Hrvatske, o kojima nije ništa stajalo u ispravi koju je u Rimu dobio prvi marčanski biskup Simeon. Međutim, savjet biskupa Borkovića Marku Zorčiću o traženju odgovarajućega biskupskog naslova, kojim bi se kao jurisdikcijsko područje marčanskog biskupa označili i novooslobođeni krajevi, nije mogao imati uspje-

¹⁵ *Isto*, 721-725.

¹⁶ *Isto*, 714-716.

ha, jer iz Rima sve do početka 1688. godine nisu stizale vijesti o Markovu posvećenju. Tek je 20. veljače 1688. papa Inocent XI. izdao ispravu jednaku onoj kakvu je dobio Pavao Zorčić, a u predstavi kardinala Ciba, koja je prethodila papinoj ispravi, stajalo je da je Marko Zorčić imenovan platejskim biskupom i apostolskim vikarom za raskolnike grčkog obreda koji stanuju u 45 župa u zagrebačkoj biskupiji, dakle i ovoga je puta jurisdikcijsko područje novoga marčanskog biskupa ograničeno na manje područje nego je to bilo u vrijeme prvog biskupa Simeona. O daljnjoj djelatnosti Marka Zorčića kao marčanskog biskupa u izvorima nema drugih podataka, ali se iz pisma carskog ispovjednika Stettingera može zaključiti da je preminuo u prvoj polovini 1688. godine.¹⁷

Tijekom kratkotrajnog razdoblja u kojem je Marko Zorčić, uz pomoć zagrebačkog biskupa Borkovića i nadbiskupa, a od rujna 1686. godine kardinala Leopolda Kollonicha, nastojao sačuvati rezultate djelovanja svoga brata Pavla, jasno se vidjelo da je pitanje sjedinjenja pravoslavnih Krajišnika s Katoličkom crkvom u Hrvatskoj bilo na samom početku, te da je ovisilo o političkim čimbenicima koji su ga trebali podržati. Međutim, upravo je nedostatak političke podrške vladajućih struktura zaustavio bilo kakvo napredovanje ideje crkvenog sjedinjenja pod jurisdikcijskom vlašću marčanskih biskupa, a to je postalo najočitije kad se postavilo pitanje pod čiju bi crkvenu vlast trebali doći pravoslavni kršćani iz novooslobođenih krajeva, budući da je zagrebački biskup Borković preporučio Marku Zorčiću da zatraži prikladniji biskupski naslov, kojim bi pod svoju jurisdikciju dobio i pravoslavne iz krajeva koje je oslobodila carska vojska. Bečki je dvor, ponesen velikom pobjedom kod Haršanja 12. kolovoza 1687., počeo kovati opsežne planove o daljnjem potiskivanju Osmanlija na istok, koje je trebalo početi oslobađanjem Beograda, što bi omogućilo proširenje carske vlasti na Srbiju i na Bosnu, a krajnji je cilj bilo uspostavljanje carske vlasti i nad Moldavijom, Vlaškom i Bugarskom, pa su problemi glede Marčanske unije i crkvene unije postali sporedni.¹⁸

Problemu sjedinjenja pravoslavnih kršćana iz novooslobođenih krajeva s Rimom pozornost su u to vrijeme posvetili članovi isusovačkog reda, a najopširniji je prijedlog o načinu sjedinjenja s Rimom kardinalu Leopoldu Kollonichu iznio isusovac Ferencz Ravasz, koji je taj prijedlog izradio ponukan činjenicom da je dio pravoslavnih vjernika uniju prihvaćao samo prividno, dok su se mnogi vraćali natrag pravoslavlju. Ravasz je predložio da bi grčki, vlaški ili rutenski pravoslavni svećenici, žele li biti sjedinjeni s Katoličkom crkvom, trebali ispovjediti katoličku vjeru prema obrascu Firentinskog sabora pred latinskim biskupom u čijoj bi se biskupiji nalazili, a istu bi ispovijest vjere u početku ponavljali pred katoličkim predstavnicima na svaki blagdan, dok bi kasnije trebali ispovjediti vjeru dvaput godišnje, na Novu godinu i na Uskrs, a one koji bi to odbili učiniti javno je trebalo označiti raskolnicima. Sjedinjenim svećenicima bilo bi zabranjeno ponovno krstiti osobe koje su već ranije krstili katolički svećenici, a ako bi nedostajalo grkokatoličkih svećenika, grkokatolici su morali poći rimokatoličkom svećeniku i sudjelovati u bogoslužju s katolicima. Ravasz je preporučio kao poželjno pohađanje jednog i drugog bogoslužja rimokatolicima i grkokatolicima, zatim zajedničko sudjelovanje grkokatoličkog i

¹⁷ ŠIMRAK, nav. dj., 50-56.

¹⁸ Tade SMIČIKLAS, *Dvjestogodišnjica oslobođenja Slavonije*, I, Zagreb, 1891., 133-141.

rimokatoličkog svećenstva u javnim procesijama, a ako bi procesija završavala u grkokatoličkoj crkvi ili prolazila kraj nje, trebalo ju je pozdraviti zvonjavom zvona. Ravasz je upozorio da se osobama grčkog obreda ne smije spriječavati prijelaz na rimski obred, ali da se rimokatoliku ne može dozvoliti prijelaz na grčki obred, da se grkokatoličkom svećenstvu nije moglo odobriti sklapanja drugog braka ako im premine supruga, i da u mjestima gdje su postojale rimokatoličke crkve nije bilo potrebno podizati grkokatoličke, već bi se u rimokatoličkim crkvama održavalo bogoslužje i za grkokatolike. Članovi isusovačkog reda nadzirali bi škole za unijatsko svećenstvo, a zbog općepoznate niske razine obrazovanosti svećenstva i vjernika grčkog obreda trebalo je sastaviti katekizam koji bi osim poglavlja o vjeri sadržavao i poglavlje o sjedinjenju s Katoličkom crkvom i o kršćanskom načinu života. Ravasz je preporučio tiskanje Očenaša i liturgijskih tekstova koji se koriste kod krštenja i posvećenja na glagoljici i latinici, zatim uvođenje gregorijanskog kalendara kako bi rimokatolici i unijati blagdane slavili istog dana, čime bi se izbješlo običaj da sjedinjeni u vrijeme rimokatoličkih blagdana obavljaju poslove na posjedi- ma rimokatolika, a Ravasz je prijedlog sadržavao i napomenu da unijatsko svećenstvo tijekom bogoslužja ne smije spominjati ni jeruzalemskog, niti bilo kojeg drugog patrijarha, što je dotad bio čest običaj, već samo papino ime i ime habsburškog vladara.¹⁹

Opširni Ravasz prijedlog mogao se ostvariti samo pod pretpostavkom da će ga podržati vlasti, odnosno ako bi bečki dvor vodio pobjedonosni rat s Osmanlijama. Prvi se pokušaj uređenja grkokatoličke crkvene hijerarhije zbio već početkom 1688. godine, kad je car Leopold I. 30. ožujka 1688., na preporuku kardinala Kollonicha i Dvorskog ratnog vijeća, potvrdio Longina Rajića, srijemskog episkopa koji je prije rata stolovao u manastiru Hopovu, zbog njegovih zasluga tijekom rata s Osmanlijama, kao unijatskog biskupa, pod uvjetom da bude podložan papi i caru, te ako prizna vlast tadašnjega latinskoga srijemskog biskupa i njegovih nasljednika kao vikar za kršćane grčkog obreda, i bude mu pokoran i podložan.²⁰ Iste godine u Pečuhu je zabilježeno sjedinjenje pravoslavnog paroha i 200 vjernika s Rimom, a u studenom 1688. godine carskog je povjerenika u oslobođenim krajevima Tuglia Miglia posjetio Job Rajić, iguman manastira sv. Nikole u Orahovici, koji je obećao da će on, 17 župa koje su pod njegovom vlašću, manastir kaluđerica, te svjetovnjaci i svećenstvo u Srijemu prihvatiti uniju, nakon čega su svećenici, predstojnici manastira i svjetovne osobe svečano sjedinjeni 18. siječnja 1690. s Katoličkom crkvom u Pečuhu pred srijemskim biskupom Franjom Janyjem. »Grci« ili »Rašani«, kako ih je nazvao autor izvora, prisegnuli su da će vjerovati sve što vjeruje i naučava Katolička crkva, a dopušteno im je bilo zadržati stari obred. Sjedinjeno svećenstvo i vjernici obvezali su se da će barem triput godišnje rimokatolički svećenik održati bogoslužje u grkokatoličkoj crkvi i obratno, da će prihvatiti isusovce kao propovjednike u crkvama i kao učitelje katekizma, da će mladiće koji bi željeli postati svećenici upućivati u isusovačke škole, te da unijati u onim mjestima gdje su izmiješani s rimokatolicima neće u blagdanske dane obavljati javne poslove. U prisezi je svaka prisutna osoba morala istaknuti da vjeruje u ishod Duha Svetoga od Oca i Sina, u Katoličku crkvu kao majku i učiteljicu svih crkava i u rimskog

¹⁹ NILLES, *nav. dj.*, 780-786.

²⁰ Isto, 748-749; Joseph FIEDLER, *Beiträge zur Union der Valachen (VLachen) in Slavonien und Syrmien*, Wien, 1867., 17-18.

prvosvećenika kao nasljednika Petra apostola i namjesnika Isusa Krista.²¹ Povjerenik Miglio istodobno je molio cara Leopolda I. da biskupski naslov dodijeli i Jobu Rajiću, zbog njegova primjerenog ponašanja prilikom sklapanja unije u Pečuhu, a već 1694. godine Joba Rajića naslijedio je Petar Ljubibratić, raniji beogradski arhimandrit, koji je isto tako zbog zasluga u ratu dobio 31. ožujka 1694. naslov srijemskog biskupa, ali je morao prihvatiti položaj vikara latinskoga srijemskog biskupa.²²

Međutim, navedeni događaji glede uspješnog provođenja sjedinjenja pravoslavnih kršćana iz područja oslobođenih od Osmanlija ovisili su ponajprije o vojnim uspjesima Monarhije, a neuspjesi na vojnom polju morali su se odraziti i na problematiku crkvene unije. To se jasno pokazalo početkom 1690. godine, kad se carska vojska, prisiljena ratovati na dvije bojišnice, protiv Osmanlija i protiv Francuske u Europi, počela u Srbiji povlačiti na sjeveru prema Beogradu, što je predložio zapovjednik Ludwig Badenski, koji je namjeravao vojsku povući preko Save i Dunava i dobro utvrditi Beograd, dok su hrvatske postrojbe trebale braniti Savu i Unu. Kako se s vojskom prema sjeveru počelo povlačiti i stanovništvo koje se bojalo osmanlijske odmazde, bečki je dvor bio prisiljen poduzeti određene mjere, pa je 6. travnja 1690. izdao proglas poznat kao »Litterae invitatoriae« kojim su svi kršćani podložni ugarskoj kruni iz »Albanije, Srbije, Mizije, Bugarske, Silistrije, Ilirije, Makedonije i Rascije«, kao i ostali kršćani koji su živjeli pod osmanlijskom vlašću, pozvani da se pridruže carskim postrojbama u borbi protiv Osmanlija, da vojsci pruže potrebnu pomoć, a zauzvrat će carski zapovjednici narod zaštititi od neprijatelja i čuvati red i mir. Leopold I. obećao je svima koji prihvate njegovu vlast da će štititi slobodu vjeroispovijesti, dozvoliti slobodno biranje vojvoda, osloboditi narod od javnih nameta i poreza, osim starih običajnih prava, koja su pripadala vladarima prije osmanlijske provale, a isprava je sadržavala i obećanje da će samo u slučaju rata biti obvezni snositi troškove za uzdržavanje vojske, ali samo dobrovoljno i prema mogućnostima, dok bi se stare slobode vratile nakon završetka rata. Na kraju ovog proglasa car Leopold I. pozvao je sve stanovnike krajeva koji su se povlačili pred Osmanlijama da ne napuštaju domove, već da se pridruže carskoj vojsci, jer im se pružila rijetka prilika da se oslobode neprijatelja.²³ U tim se nepovoljnim političkim okolnostima bečki dvor okrenuo i pečkom patrijarhu Arseniju III.

²¹ NILLES, *nav. dj.*, 786-790; Joseph FIEDLER, *Die Union zwischen der Donau und der Drau wohnenden Bekenner des Griechisch-Orientalischen Glaubens*, Wien, 1862., 8-12.

²² ŠIMRAK, *nav. dj.*, 95-99.

²³ O sadržaju posljednjeg dijela Leopoldova proglasa postoje različita tumačenja, jer su gotovo svi srpski povjesničari tvrdili da je ovom ispravom car Leopold I. pozvao izbjeglice da se pred Osmanlijama sklone preko Save i Dunava, gdje će im i vrijediti obećane povlastice, dok je samo Ilarion Ruvarac, temeljem sadržaja proglasa objavljenog kod Krčelića, koji se nalazi i kod Csaplovicsa, tvrdio da je car pozvao izbjeglice da ne napuštaju domove pred Osmanlijama, pa su i povlastice trebale vrijediti samo na području ispod Save i Dunava, iz kojeg se morala povući carska vojska. Ruvarčevo tumačenje nisu prihvatili ostali povjesničari, jer bi to značilo da Leopold I. nije namjeravao dodijeliti tako opsežne povlastice odmah na početku povlačenja na sjever, već tek onda kad je postalo razvidno da se izbjeglice i crkvena hijerarhija na čelu s patrijarhom Crnojevićem neće više moći vratiti u staru postojbinu, pa bi upitnima postale i sve kasnije interpretacije političkog i vjerskog položaja i djelovanja patrijarha Arsenija III. Crnojevića. Opširnije: B. A. KERCHLICH, *De Regnis Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae notitiae praeliminares*, Zagreb, 1770., 435; Ilarion RUVARAC, *O pečkim patrijarsima od Makarija do Arsenija III. Crnojevića*, Zadar, 1888., 104-106; Johann von CSAPLOVICS, *Slavonien und zum Theil Croatien*, II., Pesth, 1819., 28-29; Jovan TOMIĆ, *Deset godina iz istorije srpskog naroda i crkve pod Turcima (1683-1693.)*, Beograd, 1902., 167-180, 192-215; ŠIMRAK, *Arsenije III. Crnojević i unija*, 16-19.

Crnojeviću, kojeg je Leopold I. zamolio da iskoristi ugled i potakne Arbanase i Srbe da se pridruže carskoj vojsci u borbi protiv Osmanlija, no patrijarh Crnojević prvo je u Beč uputio jenopoljskog episkopa Izaiju Đakovića s pismima od kojih je jedno sadržavalo zahtjeve crkvene hijerarhije Pečke patrijaršije i predstavnika naroda, a drugo je pismo bilo osobno patrijarhovo pismo Leopoldu I. Episkop Đaković uručio je Leopoldu I. molbu da se povlastice koje je car obećao u manifestu prošire i na stare doseljenike u Ugarsku i Hrvatsku, dakle na pravoslavne Krajišnike u Vojnoj krajini, kao i na sve ostale krajeve koje su ranije osvojili Osmanlije, što je Leopold I. i učinio 21. kolovoza 1690., odobrivši patrijarhu Arseniju III. Crnojeviću i svjetovnim i crkvenim predstavnicima »grčkog obreda i raškog naroda« u Grčkoj, Bugarskoj, Raškoj, Hercegovini, Dalmaciji, Podgorju, Jenopolju, Ugarskoj i Hrvatskoj, dakle na čitavom području koje su pečki patrijarsi držali svojim jurisdikcijskim teritorijem, da žive prema običaju Istočne crkve raškog obreda, da slobodno koriste julijanski kalendar i sami slobodno biraju svoga crkvenog poglavara, koji će neometano upravljati svim crkvama grčkog obreda i postavljati biskupe i svećenike, a ujednio im je obećao zaštitu od bilo kakvih zahtjeva crkvenih (katoličkih) ili svjetovnih (državnih) vlasti, koji nisu smjeli ometati patrijarha prilikom kanonskih vizitacija. Leopoldovom ispravom predviđen je povratak onih crkava koje su Osmanlije ranije razorili i povratak dobara crkvenoj hijerarhiji, kao i oslobađanje od plaćanja desetine, kontribucija i smještaja vojske.²⁴ Đakovićeva misija bila je za patrijarha Crnojevića vrlo uspješna, jer je proširenjem njegove crkvene, a i svjetovne vlasti nad gotovo svim pravoslavnim kršćanima koji su ranije živjeli i izvan granica Osmanlijskog Carstva, Arsenije III. Crnojević mogao pravoslavnima u Ugarskoj i Hrvatskoj nametnuti crkvenu, a i svjetovnu vlast, iako su oni u jurisdikcijskom pogledu, barem nominalno, prihvaćali vlast marčanskih biskupa. Kad je u rujnu 1690. godine Beograd ponovno pao u ruke Osmanlija, patrijarh Crnojević povukao se na državni teritorij Habsburške Monarhije, a prva mu je briga bilo sprječavanje djelovanja unijata među pravoslavnim kršćanima, čijim se vjerskim i svjetovnim predstavnikom držao, a to je značilo i borbu s marčanskim biskupima kao najizravnijim suparnicima, koji su područje Vojne krajine i novooslobođene krajeve u kojima su živjeli pravoslavni kršćani držali svojim jurisdikcijskim područjem, kao i patrijarh Crnojević.

²⁴ Osvrnemo li se na misiju jenopoljskog episkopa Izaije Đakovića, odnosno sadržaj ove isprave kojom je jurisdikcija patrijarha Crnojevića proširena i na Ugarsku i Hrvatsku, kao i na oslobođene krajeve sjeverno od Save i Dunava, možemo zaključiti da je ispravna teza I. Ruvarca kako su povlastice koje je car Leopold I. obećao proglasom iz travnja 1690. trebale vrijediti samo za krajeve južno od Save i Dunava, iz kojih je pučanstvo bježalo s carskom vojskom pred Osmanlijama, jer u protivnome episkop Đaković ne bi morao odlaziti u Beč i dvor nagovoriti da proširi spomenute povlastice na tako široko područje. U skladu s tom činjenicom možemo zaključiti da je tekst koji je objavio Krčelić točan, odnosno da iz njega nije potrebno ukloniti negaciju »non«, čime se mijenja i tumačenje sadržaja izvora, što su činili mnogi autori, opravdavajući taj postupak navodnim Krčelićevim netočnim prepisivanjem teksta Leopoldove isprave. Opširnije: CSAPLOVICS, *nav. dj.*, II., 30-34; ŠIMRAK, *nav. dj.*, 23-24.

Marčanska biskupija od 1689. do 1699. godine

Prvi porazi carske vojske početkom 1690. godine zbili su se kad je na mjestu marčanskog biskupa već bio Izaija Popović, marčanski kaluđer kojeg je Beču ranije preporučio novi zagrebački biskup Aleksandar Mikulić, koji je caru Leopoldu I. napomenuo da je Popović prikladan za nasljednika Marka Zorčića jer je bio pravi unijat kojeg je zaredio još Pavao Zorčić, poznavao je narodni jezik i grčki obred, a bio je i vikar marčanske biskupije dok je mjesto biskupa bilo prazno. Kao Popovićevu prednost Mikulić je spomenuo i poznavanje latinskog jezika, budući da je školovan kod isusovaca u Zagrebu, a bili su mu skloni i kaluđeri iz Lepavine, Gomirja i Marče, pa je Mikulić Leopoldu I. predložio da Popović dobije naslov svidničkog biskupa, odnosno vikara zagrebačkog biskupa za pravoslavne kršćane u zagrebačkoj biskupiji, dok je Dvorsko ratno vijeće moralo prisiliti krajiške zapovjednike na suradnju s novim biskupom.²⁵

Izaija Popović osobno je Mikulićevu predstavku donio u Beč, no tamo nije naišao na najbolji prijem, jer je kardinal Kollonich već računao na jednu drugu osobu, nekog Rusina koji je dobro poznavao i crkvenoslavenski, za razliku od Popovića, koji nije razumio latinski jezik, ali je car ipak bio skloniji Popoviću. Popovićevo postavljanje za marčanskog biskupa zapelo je sve do ožujka 1689. godine, jer je Leopold I. u međuvremenu preko Mikulića zatražio mišljenje od kaluđera Marče, Gomirja i Lepavine o najprikladnijoj osobi za čast biskupa, pa je Mikulić obavijestio sve kaluđere da njihov odgovor mogu u Zagreb donijeti dva kaluđera, ali im je zabranio organiziranje krajiških skupova na kojima bi se raspravljalo o izboru novog biskupa.²⁶

Provjera Popovićeve prikladnosti za biskupsko mjesto počela je u Rimu u listopadu 1689. godine, kada su kardinali Propagande uputili papi Aleksandru VIII. prijedlog da Izaiju Popovića, monaha bazilijanaca grčkog obreda, imenuje vikarom »raskolničkih Vlaha« u zagrebačkoj biskupiji, da mu dodijeli naslov platejskog biskupa u nevjerničkim krajevima, ali da ga prije toga posveti biskup grčkog obreda uz asistenciju još dvojice biskupa grčkog ili latinskog obreda. Taj je prijedlog podržao i bivši apostolski nuncij u Beču kardinal Buonvisi, koji je napomenuo da Popovića podržava kardinal Kollonich, što je dobra preporuka, pa je po završetku postupka papa Aleksandar VIII. izdao breve za Izaiju Popovića, »platejskog biskupa u nevjerničkim krajevima«, s ovlašću da ga na grčkom obredu posveti biskup istočnog obreda uz asistenciju dvojice prezbitera postavljenih u crkvenom dostojanstvu istoga grčkog ili latinskog obreda, a mjesec dana nakon imenovanja u Rimu car Leopold I. postavio je Popovića za svidničkog biskupa i najvišeg pastira i predstavnika vlaškog naroda u Hrvatskoj, uz uvjet da bude pokoran papi, caru i zagrebačkom biskupu, nakon čega je slijedilo i posvećenje u Beču.²⁷

Biskupovanje Izaije Popovića u Marči odvijalo se u vrijeme kad se u ovim krajevima pojavio patrijarh Arsenije III. Crnojević, koji je zahvaljujući vrlo širokim povlasticama, u kojima se nigdje nije spominjalo postojanje marčanske biskupije ni njezina jurisdikcijska nadležnost, i nepreciznosti dvora glede njihovih tumačenja, nastojao pod svoju crkvenu

²⁵ ŠIMRAK, *nav. dj.*, 57.; NAZ, *Libelli supplices*, I, 94.

²⁶ LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-I, 198-199.

²⁷ ŠIMRAK, *nav. dj.*, 58-60; NAZ, *Ecclesiastica*, 8/277.

vlast podvrgnuti sve kršćane grčkog obreda bili oni unijati ili ne, čime je izravno ugrozio položaj Izaije Popovića kao unijatskog biskupa. Patrijarh Crnojević prvo je 1691. godine uništio skromne unijatske uspjehe postignute između Dunava i Drave tijekom 1689/90. godine, kad je carska vojska pobjedonosno napredovala, a zatim je 25. travnja 1691. najavio zagrebačkom biskupu Aleksandru Mikuliću da će u Hrvatsku poslati egzarha Stefana i zamolio Mikulića da odobri vizitaciju kršćana grčkog obreda, na što je Mikulić 13. svibnja odgovorio potvrdno.²⁸ Međutim, Mikulićevo odobrenje egzarhu Stefanu da vizitira kršćane grčkog obreda kao posljedicu je imalo nemire u marčanskoj biskupiji, o čemu je Mikulića izvijestio sam Popović u pismu Mikuliću od 11. prosinca 1691., u kojem je upozorio da je Arsenije III. Crnojević Popoviću najavio dolazak u Marču za Božić, i da je ta vijest obradovala mnoge pravoslavne kršćane u Krajini, za koje je Popović bio krivovjerenik, jer je posvećen u Beču, pa se nitko od svećenika nije htio zaređiti kod Popovića, već su čekali dolazak patrijarha, ili čak odlazili k njemu na ređenje izvan granica marčanske biskupije. Na kraju pisma Popović je Mikuliću naveo da se patrijarh Crnojević jednom od tih svećenika koje je zaređio usudio dodijeliti župu koja je inače spadala pod marčanski samostan.²⁹

Istodobno je i križevački zapovjednik Thurn dojavio Mikuliću da je patrijarh došao u Lepavinu, odakle mu je u Križevce poslao jednog episkopa s ispravama koje su potvrđivale da je patrijarh »bazilijanske vjere« i da za njegov dolazak zna i kardinal Kolonić, a budući da je pokazao carske isprave, Thurn mu je dozvolio vizitaciju Varaždinskog generalata uz uvjet da se glede vizitacije javi i zagrebačkom biskupu Mikuliću. Sam Izaija Popović bio je u teškom položaju, jer mu je patrijarh Crnojević iz Lepavine, gdje je boravio, poručio da nije zadovoljan što ga Izaija nije došao osobno posjetiti, i naredio mu je da to učini, pa je Popović obavijestio Mikulića da će otići k patrijarhu, ali da je ovaj najavio dolazak i u Marču. Patrijarh Crnojević javio se 2. siječnja 1693. Mikuliću opširnim pismom, u kojem je naveo da je već prije tri godine želio pohoditi Hrvatsku, ali da to dotad nije učinio zbog obveza prema caru, pa će tek sad vizitirati crkve, samostane i kaluđere koji žive prema običaju i pravilima grčkog obreda, jer mu je to dozvolio car Leopold I., a Mikuliću je poručio da ga ne stigne posjetiti, već je tražio odgovor na pitanje tko bi u Hrvatskoj mogao proglasiti važećima povlastice, kao što je to učinjeno u Ugarskoj u Komaronu i Ostrogonu. Patrijarh nije zaboravio Mikuliću napomenuti da nema ništa protiv toga da Popović bude podložnik zagrebačkog biskupa, ali da Popović mora i njega, patrijarha, priznati kao crkvenog poglavara.³⁰

Djelovanje patrijarha Crnojevića u Varaždinskom generalatu, odnosno na jurisdikcijskom području marčanske biskupije, prisililo je zagrebačkog biskupa Mikulića da traži savjet i pomoć kod kardinala Kollonicha, koji je u siječnju 1693. Mikuliću preporučio da svima koje je zaređio »pseudopatrijarh« Crnojević treba zabraniti obavljanje svećeničke

²⁸ ŠIMRAK, *nav. dj.*, LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-I, 200, 201.

²⁹ LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco orientalis*, A-I., 203; Dimitrije VITKOVIĆ, »Putovanje patrijarha Arsenija III. Crnojevića u Hrvatsku«, *Srpski Sion*, XIV, Sremski Karlovci, 1906., 387-388; S. MIHALDIĆ, »Crkvena i politička delatnost patrijarha Arsenija Čarnojevića u Baranji«, *Duhovna straža*, 1934., 156-165.

³⁰ VITKOVIĆ, *nav. dj.*, 388-390; ISTI, »Dva pisma patrijarha Arsenija III Crnojevića«, *Srpski Sion*, 3., Sremski Karlovci, 1906., 74-75; LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-I, 204, 205, 207.

službe pod prijetnjom kanonskih kazni, a onima koji su postavljeni za svećenike nakon ređenja kod Crnojevića trebalo je zabraniti vršenje službe i oduzeti crkveno dobro, ali je valjalo pripaziti je li kod ređenja koja je izvršio Crnojević bilo zlih namjera ili ne, jer je o tome ovisila vrsta, odnosno visina kazne kojom će se kazniti zaređeni, posebno ako nisu bili svjesni postojanja zabrane takva načina ređenja. Međutim, Kollonicheva preporuka Mikuliću nije mogla pomoći Izaiji Popoviću, koji se žalio Mikuliću da patrijarh Crnojević i dalje u župe postavlja svećenike koje je on zaređio, a Popovićevu se pozivu na odgovornost u Marču nisu htjeli odazvati. Kardinal Kollonich bio je zatečen tim prilikama, jer nije očekivao da bi se Arsenije III. Crnojević usudio protiv volje državnih i crkvenih katoličkih vlasti posvećivati episkope i zaređivati svećenstvo, a kardinala je posebno smetalo što je Popović otišao u Lepavinu razgovarati s Crnojevićem, jer je to bio vanjski znak iskazivanja pokornosti patrijarhu, što se moglo kazniti i izopćenjem, pa je upozorio Mikulića da Popović to više ne smije učiniti, jer bi mogao izgubiti biskupiju i primanja koja mu pripadaju, napomenuvši da su sva ređenja koja je učinio Arsenije III. Crnojević nevaljana, i ta bi ređenja tek trebalo provjeriti, dok je Popoviću preporučio da od Mikulića traži oprost i odrješenje od počinjene pogreške. Patrijarhovu prijetnju da će uskratiti vojničku pomoć caru Leopoldu I. ako mu se ne udovolji zahtjevima Kollonich je prokomentirao napomenom da je car patrijarhu dozvolio da samo s narodom s kojim je došao može mirno živjeti u točno određenim mjestima, te da se ne može miješati ni u crkvene ni u svjetovne poslove.³¹

Kritike i upozorenja kardinala Kollonicha nisu mogle pomoći marčanskom biskupu Izaiji Popoviću da spriječi širenje utjecaja Arsenija III. Crnojevića među Krajišnjicima, jer ga je narod svuda oduševljeno primao, a Popoviću su poručili sa skupa kod crkve sv. Petke u Križevcima da se mora odreći zagrebačkog biskupa kad je tim krajevima prošao patrijarh, odnosno da će se kaluđeri odreći Popovića ako ostane vjeran Mikuliću. Krajišnici su zaprijetili da će se odreći i kaluđera ako ostanu vjerni biskupu Popoviću, i zaprijetili im smrću, dok su Popoviću preporučili da traži blagoslov carigradskog (!) patrijarha i dopusti povratak kaluđera u župe. Popović je Mikulića obavijestio da je križevački pukovnik Thurn poručio da bi se molba patrijarhu glede Popovića trebala poslati ne radi stvarne Popovićeve podložnosti Crnojeviću, već radi umirenja nemira, koji nisu nikad bili toliko izraženi, pa bi molba mogla smiriti Krajišnike.³²

Sam patrijarh Crnojević odbacio je u ljeto 1693. godine Kollonicheve optužbe da ometa sjedinjenje s Katoličkom crkvom, odnosno da želi osnovati novi patrijarhat na štetu drugih biskupa, već je objasnio da se samo držao povlastica i carevih darovnica, a pozvao se i na odredbe cara Justinijana I. o nadbiskupiji Justinijani Primi kad je tražio da mu se pod vlast podvrgnu crkve, manastiri i kršćani grčkog obreda, dodajući da ništa nema protiv Katoličke crkve. Patrijarhovo djelovanje bilo je tema rasprave i u Rimu, kojem je odgovor o Arseniju III. Crnojeviću poslao sjedinjeni mletački biskup Melentije Tipaldi (1658.-1730.). Prema Tipaldiju je Izaiju Popovića postavio papa da u Njemačkoj upravlja Vlasima grčkog obreda, ali da ga je Arsenije III. Crnojević, inače pra-

³¹ VITKOVIĆ, *nav. dj.*, 390-391.

³² LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-1., 206.

voslavni (»raskolnik«), zahvaljujući povlasticama koje mu je dao car Leopold I. pozvao da mu iskaže poslušnost, ukorio što je sjedinjen s Katoličkom crkvom, govoreći da je papa Antikrist, a latini krivovjerci. Prema Tipaldiju je Crnojević pobunio vjernike protiv katoličkog biskupa Popovića, koji se od straha za život i mogućnosti da izgubi biskupsku službu, odrekao katoličke vjere pod Crnojevićevim pritiskom, a kako je patrijarh tijekom vizitacije prikupio mnogo novca i materijalnih dobara, Tipaldi je predložio da Crnojević bude protjeran iz svih katoličkih zemalja sa svim njegovim biskupima i redovnicima, i da mu se oduzme novac, o čemu bi precizne podatke trebalo tražiti kod zagrebačkog biskupa.³³

Kada je sredinom 1693. godine Arsenije III. Crnojević napustio područje marčanske biskupije, smirili su se i Krajišnici, o čemu je Popović pisao Mikuliću u listopadu te godine, obavijestivši ga da je vizitirao Varaždinski generalat, gdje je primljen srdačno. Kardinal Kollonich javio je zagrebačkom biskupu Mikuliću da će i dalje pomagati Izaiji Popoviću, koji bi red u Krajinu morao uvesti mirnim putem, ali je napomenuo da bi se u slučaju nužde mogla upotrijebiti i druga sredstva. Tijekom vizitacije u okolici Križevaca Popović je primijetio da su već prije njega u to područje stigli kaluđeri odani Arseniju III. Crnojeviću pod izgovorom da prikupljaju milostinju, a zapravo su bunili Krajišnike protiv sjedinjenja. Mali je uspjeh Popović postigao tijekom vizitacije u selu Sriječak kod Donjeg Lapca, gdje je nekoliko vojvoda prisegnulo da će priznati rimskog papu kao poglavara, biti pokorni Katoličkoj crkvi i vjerovati sve što ona vjeruje, a biskup Mikulić u to je vrijeme protestirao kod Kollonicha zbog namjere dvora da u Pakracu i Siraču naseli patrijarha Crnojevića i narod koji je s njim stigao, jer bi to značilo uništenje unije u Hrvatskoj, pa je predložio da, ako je to baš bilo nužno, crkvena jurisdikcija nad novim doseljenicima pripadne grkokatoličkomu marčanskom biskupu kao vikaru zagrebačkog biskupa za kršćane grčkog obreda u zagrebačkoj biskupiji.³⁴

Međutim, iznenadnom smrću zagrebačkog biskupa Aleksandra Mikulića u proljeće 1694. godine marčanski se biskup Izaija Popović našao u teškom položaju, jer novi je zagrebački biskup Stjepan Selišćević postavljen tek 10. siječnja 1695., pa se Popović mogao tijekom 1694. godine osloniti samo na kardinala Kollonicha, koji je nastojao dvoru ukazati da ne smije olako udovoljavati zahtjevima patrijarha Crnojevića, jer bi to samo škodilo marčanskoj biskupiji. Kolonićeva upozorenja odnosila su se na Crnojevićev prijedlog o potvrđivanju sedam episkopa Srpske pravoslavne crkve podnesen 28. lipnja 1694. caru Leopoldu I., kojim je car trebao potvrditi Izaiju Đakovića za temišvarskog, Stefana Metohijca za srijemskog, Jeftimija Drobnjaka za segedinskog, Jeftimija Popovića za beogradsko-budimskog, Jefrema Tetovca za mohačkog i sigetskog, Spiridona Štibicu za vršačkog i Jefrema Banjanina za jenopoljskog i varadskog episkopa. Patrijarhov je prijedlog prosljeđen Kollonichu, koji je sastavio opširan komentar glede Crnojevićevih zahtjeva, pa je kao prvo istaknuo da Arseniju III. Crnojeviću nije dano pravo da može po svim dijecezama Ugarske i Hrvatske obavljati vizitacije, jer to pravo nije imao ni jedan katolički nadbiskup, pa čak ni kardinali, već je car Leopold I. primio »Rasciane grčke vjere« pod svoju

³³ ŠIMRAK, *nav. dj.*, 70-71.

³⁴ Isto, 73-74; LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, 208, 210-216.

zaštitu i odredio im za boravište otok Sveti Andrija kod Budima, dopustivši im da, ako ne žele prihvatiti sjedinjenje mogu ostati u staroj vjeri i koristiti stari kalendar. No Kollonich je upozorio dvor da Arseniju III. nije dopušteno imati crkvenu jurisdikciju izvan spomenutog otoka nad ostalim kršćanima grčkog obreda u Ugarskoj, koji su pripadali pod jurisdikciju munkacskog biskupa, posvećenog u Rimu i podređenog egerskom i varadskom biskupu, dok su u Hrvatskoj spadali pod jurisdikciju platejskog ili svidničkog biskupa u zagrebačkoj biskupiji. Negativno mišljenje o Arseniju III. Crnojeviću Kollonich je potkrijepio podacima o vizitaciji koju je Crnojević obavio u Slavonskom generalatu, gdje je za materijalnu naknadu dopuštao bigamiju, rastavljao supružnike, premlade mladiće zaredivao za svećenike, a marčanskog biskupa pokušao odvratiti od sjedinjenja. To mu, dođuše, nije uspjelo, ali je uspio prisiliti marčanskog biskupa da ga prizna starješinom, iako ovaj nije htio prisegnuti na poslušnost, i taj se događaj trebao prijaviti Rimskoj kuriji, no zbog viših je razloga ublažen i zataškan. Kollonich je optužio Crnojevića da je one koji su prihvatili uniju novčano kaznio, a druge odvrćao od unije, pa je i one koji su nekoliko godina ranije u Pečuhu prihvatili uniju uspio nagovoriti da je odbace. Iz tih je razloga predložio caru da Crnojevićev zahtjev ne bi trebalo prihvatiti i zato što je Arsenije III. Crnojević održavao sumnjive veze i s višegodišnjim zatočenikom Đurđom Brankovićem, nastojeći ga osloboditi, a na kraju je upozorio cara Leopolda I. da samo car ima pravo predložiti i potvrditi biskupe, a nikako patrijarh Crnojević, jer se kraljevskim autoritetom ne mogu potvrđivati »raskolnički« biskupi, budući da nisu primljeni u Ugarsku nikakvim zakonskim člankom.³⁵

Kollonichev prijedlog dvor nije uvažio zbog pogoršanja političkih prilika početkom 1695. godine, kada je novi sultan Mustafa II. namjeravao pokrenuti vojni pohod protiv Monarhije i njezinih saveznika, pa je u takvoj situaciji dobro došla i pomoć patrijarha Crnojevića. Tri mjeseca nakon što je papa Inocent XII. potvrdio Stjepana Selišćevića zagrebačkim biskupom, Leopold I. je 4. ožujka 1695. izdao ispravu kojom je potvrdio ranije dodijeljeno pravo Arseniju III. Crnojeviću da postavlja biskupe njegova obreda i određuje teritorij njihove jurisdikcije, obećavši novim episkopima zaštitu državne vlasti. Patrijarh Crnojević dobio je pravo na sve crkvene prihode u Požeškoj i Srijemskoj županiji koje će davati doseljenici pravoslavne vjere, a ta je odluka prosljeđena i ugarskom palatinu, hrvatskom banu te nadbiskupima u Ostrogonu, Kalocsi i Bačkoj. Ovom je ispravom dvor onemogućio svjetovnim i crkvenim vlastima da pod svoju upravnu i crkvenu vlast podvrgnu hijerarhiju Srpske pravoslavne crkve, a istog je dana car potvrdio predložene episkope, s tim da je Stefan Metohijac postavljen za gornjokarlovačkog i zrinopoljskog, Jeftimije Popović za varadskog i egerskog, a Izaija Đaković za temišvarskog i jenopoljskog episkopa. Zanimljivo je da se u toj ispravi ne spominje kasnija pakračka eparhija, a niti se spominje Atanazije Ljubović, sarajevski metropolit koji je tijekom Bečkog rata prebjegao u Dalmaciju.³⁶

³⁵ Jovan RADONIĆ, »Prilošci istoriji Srba u Ugarsku krajem XVII. i početkom XVIII. veka«, *Letopis Matice srpske* 223-224, sv. 1-2, Novi Sad, 1904., 203-205, 209.

³⁶ CSAPLOVICS, *nav. dj.*, 36-39; Stevan ČAKIĆ, *Velika seoba Srba 1689/90 i patrijarh Arsenije III Crnojević*, Novi Sad, 1982., 240-243.

Leopoldova povelja od 4. ožujka 1695. potpuno je učvrstila položaj Arsenija III. Crnojevića i hijerarhije Srpske pravoslavne crkve u Monarhiji, a zahvaljujući nejasnim odredbama glede zaštite prava unijata, odnosno nepostojanja preciznih odredaba o položaju marčanske biskupije i jurisdikciji njezinih biskupa u novim okolnostima, patrijarh Crnojević mogao je pod svoju jurisdikciju podvrgnuti sve kršćane istočnog (grčkog) obreda, bez obzira jesu li oni bili grkokatolici ili pravoslavni. Istodobno je položaj marčanskog biskupa Izaije Popovića otežan još više kad se u Karlovačkom generalatu pojavio nekadašnji dabrobosanski metropolit Atanazije Ljubojević (Ljubović), koji je, prema podacima senjsko-modruškog biskupa Sebastijana Glavinića iz 1696. godine, došao u Medak i sagradio kuriju. Ljubojevića je Glavinić označio raskolnikom koji može druge kršćane odvratiti od jedinstva s Katoličkom crkvom, zabranio mu boravak u Lici i gradnju kurije jer za to nije imao dopuštenje cara Leopolda I., odnosno jer su »Rasciani ili Vlasi«, kako je pravoslavne nazvao Glavinić, imali biskupa u Marči, kojeg je postavio car Leopold I., a papa potvrdio, pa se nije moglo dopustiti da drugi biskup ulazi u Popovićevo biskupiju. Ljubojevićevo odstranjenje tražio je i župnik Nikola Uzelac, koji je u Kosinju držao bogoslužje na oba obreda.³⁷

Iako je Dvorsko ratno vijeće bilo neugodno iznenađeno kad je dobilo vijest o Ljubojevićevo boravku, a car Leopold I. zatražio odgovor na pitanje koje je vjere Ljubojević, zašto se preselio u Medak i zbog čega senjski biskup drži lošim to što se Ljubojević ne pokorava Izaiji Popoviću, kad je sam Glavinić napisao da Lika i Krbava spadaju pod jurisdikciju senjsko-modruške biskupije, sve nedoumice oko Atanazija Ljubojevića prestale su kad je hrvatski ban Adam Batthyjani 23. rujna 1696. Ljubojeviću kao biskupu »rascianskog naroda između Une i Kupe i njegovim kaluđerima« izdao povelju kojom mu je dopustio obavljati bogoslužje, istaknuvši da ih nitko u tome ne smije ometati, jer su stavljeni pod carsku zaštitu. Ban Batthyjani napomenuo je u ispravi da Ljubojevića nitko ne treba ometati u vršenju bogoslužja na njegovu obredu, Ljubojević je dobio pravo kažnjavanja krivaca prema crkvenim zakonima, i to posebno kaluđera i svećenstva ako su bili skitnice bez stalnog mjesta boravka, a ban je isto tako zabranio drugim biskupima da vrše crkvenu vlast na području koje je ovom ispravom pripalo Atanaziju Ljubojeviću.³⁸

Učvršćenjem Atanazija Ljubojevića u Karlovačkom generalatu položaj marčanskog biskupa Izaije Popovića postao je sve nezavidniji, jer pitanje očuvanja crkvene unije, odnosno zaštite prava marčanske biskupije nije bilo prioritetno bečkom dvoru. Zbog opće ratne situacije dvor je nastojao pridobiti patrijarha Arsenija III. Crnojevića, crkvenog i političkog predstavnika pravoslavnih kršćana, za saveznika, a dvor je djelomično strahovao i od mogućeg iseljavanja patrijarha i njemu podređenog pučanstva u Rusiju, ako se tako široke povlastice ne bi dodijelile, što je zagrebačkom biskupu Selišćeviću javio kanonik Petar Crnković iz Beča. Različit odnos dvora prema marčanskom biskupu Popoviću i patrijarhu Crnojeviću najbolje se vidio u novčanoj potpori, jer je za patrijarha Crnojevića godišnje bilo određeno 300 forinti iz ugarske dvorske kancelarije, dok se pitanje redovite

³⁷ LOPAŠIĆ, *Spomenici hrvatske krajine*, III, 49-51.

³⁸ ŠIMRAK, *nav. dj.*, 115-119; LOPAŠIĆ, *nav. dj.*, 39-40, 48; LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-I, 230.

godišnje plaće za marčanskog biskupa protezalo cijelo vrijeme biskupovanja Izaije Popovića, koji je preminuo 23. veljače 1699. i nije poznato kako je riješeno. Jedina odluka dvora koja je mogla poboljšati položaj grkokatolika bila je Leopoldova isprava o carskoj zaštiti sjedinjenih vjernika i hijerarhije, objavljena tek 16. veljače 1699., kojom su zaštićena vjerska prava i položaj grkokatoličke hijerarhije i vjernika u Monarhiji, a staležima i vojnim zapovjednicima u Ugarskoj i Hrvatskoj naloženo je da unijatima priznaju ista prava kao i rimokatolicima. Kao dogmatska osnova unije vrijedilo je priznanje papina primata, valjanost beskvasnog kruha kod sakramenta euharistije, vjera u postojanje čistilišta te ishod Duha Svetog od Oca i Sina. Svjetovnim je vlastima bilo zabranjeno sprječavati sjedinjenje pravoslavnih s Katoličkom crkvom, loše postupanje prema grkokatoličkom svećenstvu, koje je ovom poveljom oslobođeno rabote, zatim izbacivanje grkokatoličkih svećenika iz njihovih župa i crkvenih dobara, a bili su izjednačeni u svim pravima s rimokatoličkim svećenstvom.³⁹

Ova isprava, koja je izdana nakon što je dvor uvidio da je zbog neodgovarajućeg postupanja državnih vlasti prema sjedinjenoj crkvenoj hijerarhiji i vjernicima sama ideja unije došla u pitanje zbog djelovanja patrijarha Crnojevića, nije mogla bitnije poboljšati položaj marčanskih biskupa i sjedinjenih vjernika, jer su marčanski biskupi i dalje ovisili o latinskim biskupima u čijim su se biskupijama nalazili sjedinjeni kršćani, od kojih su morali tražiti dozvolu vizitiranja vjernika. Položaj patrijarha Arsenija III. Crnojevića i crkvene hijerarhije Srpske pravoslavne crkve bio je povoljniji, jer su zahvaljujući povlasticama bečkog dvora patrijarh i episkopi Srpske pravoslavne crkve imali puno veću samostalnost glede uređenja crkvenih poslova i političkog djelovanja na mnogo prostranijem području, pa ih predstavnici državnih vlasti i Katoličke crkve nisu mogli podvrgnuti svojoj vlasti, a niti spriječiti da odlaze među grkokatolike, koji su nakon toga ponovno prihvaćali vlast patrijarha Crnojevića. S druge strane, položaj marčanskog biskupa Izaije Popovića i njegovih nasljednika bio je nepovoljniji jer su se Rim i Beč stalno sukobljavali oko patronatskog prava, odnosno prava postavljanja marčanskih biskupa, pa je Rim Izaiji Popoviću kao platejskom biskupu ograničio crkvenu jurisdikciju na zagrebačku biskupiju, imenovavši ga apostolskim vikarom za »raskolničke Vlahe«, dok je bečki dvor Popoviću kao svidničkom biskupu crkvenu jurisdikciju proširio na sve pravoslavne u Hrvatskoj i Slavoniji. Te činjenice nisu mogle pomoći marčanskim biskupima da učvrste svoj položaj, jer su se istodobno morali suočiti s nesklonošću krajiških vojnih zapovjednika da im pruže potrebnu zaštitu od širenja jurisdikcije hijerarhije Srpske pravoslavne crkve i na jurisdikcijsko područje marčanske biskupije, kao i s odbijanjem Krajišnika da prihvate marčanske biskupe zbog strahovanja da bi prihvaćanje unije, koje je pretpostavljalo i njihovu podložnost zagrebačkim biskupima, moglo značiti i pretvaranje u podložnike zagrebačkih biskupa, odnosno gubitak ranije stečenih povlastica. Budući da je bečki dvor u razdoblju od 1683. do 1699. godine sve odluke, pa i one koje su se odnosile i na vjersku problematiku, donosio pod utjecajem ratnih zbivanja, izbjegavao je bilo kakve postupke koji bi pogoršali unutrašnje prilike u Vojnoj krajini, što se najbolje pokazalo kod postupa-

³⁹ Dimitrije VITKOVIĆ, »Patrijarh Arsenije III. Crnojević u Pakracu«, *Starine JAZU XXXVI*, Zagreb, 1918., 181; NILLES, *nav. dj.*, 224-226.

nja dvora prema patrijarhu Arseniju III. Crnojeviću. Pragmatični politički razlozi koje je Monarhija tada stavljala na prvo mjesto, i zbog kojih je patrijarhu Crnojeviću bilo dopušteno djelovati i na području marčanske biskupije, onemogućili su marčanskim biskupima djelotvorno suprotstavljanje presizanjima crkvene hijerarhije Srpske pravoslavne crkve i patrijarha Crnojevića. Posljedice političkih odluka bečkog dvora prvo su se osjetile u Pakracu, gdje je 1704. patrijarh Crnojević uklonio grkokatoličkog biskupa i postavio pravoslavnog episkopa, a izravno ih je osjetio i Popovićev nasljednik u Marči Gabrijel Turčinović, koji se 1704. godine žalio zagrebačkom biskupu da su mu poslušnost iskazivala još samo dvanaestorica svećenika, te 1706. novom vladaru Josipu I. da mu karlovački general Porzia nije odobrio vizitaciju Karlovačkog generalata, jer je patrijarh Crnojević kaluđerima i Krajišnicima s tog područja poručio da se odupru marčanskom biskupu, zato što će, zahvaljujući carskim povlasticama, za episkopa Karlovačkog generalata imenovati Atanazija Ljubojevića, ranije spomenutoga dabrobosanskog biskupa. Pogubne posljedice djelovanja patrijarha Crnojevića za unijatsku marčansku biskupiju i njezinu hijerarhiju najbolje oslikavaju podaci da je u zagrebačkoj biskupiji 1686. godine bilo 45 župa u kojima su živjeli pravoslavni kršćani, koji su trebali spadati pod jurisdikciju marčanskog biskupa, dok je zagrebački biskup Mirko Esterhazy u pismu upućenom u Rim 1711. godine, pet godina poslije smrti patrijarha Arsenija III. Crnojevića, naveo da je u njegovoj biskupiji preostalo još svega 6 unijatskih župa, dok su ostalo preuzeli pravoslavni svećenici.⁴⁰

U razdoblju nakon Bečkog rata položaj marčanske biskupije i njezinih biskupa nije se znatnije poboljšao, jer su odluke dvora glede crkvene jurisdikcije i odnosa hijerarhije Srpske pravoslavne crkve i marčanskih sjedinjenih biskupa isto tako nastajale pod utjecajem političkih prilika u kojima se Monarhija nalazila u 18. stoljeću, pa su se marčanski biskupi ponovno nalazili u nezavidnijem položaju nego hijerarhija koju je ustrojio pečki patrijarh Arsenije III. Crnojević. Tijekom 18. stoljeća marčanski su biskupi i dalje bili predmet spora između Rima i Beča oko patronatskog prava, zbog čega su dulje vrijeme čekali potvrdu i posvećenje iz Rima, nisu uživali podršku krajiških vojnih vlasti glede širenja unije među pravoslavnim Krajišnicima, a mogućnost djelovanja i dalje im je bila ograničena zbog zahtjeva latinskih biskupa da moraju prihvatiti položaj vikara za kršćane grčkog obreda koji žive u tim biskupijama. Crkvena hijerarhija koju je ustrojio Arsenije III. Crnojević nalazila se u puno boljem položaju jer nije ovisila ni o kakvom autoritetu osim o caru, a povlastice su patrijarhu i episkopima omogućavale obavljanje crkvene i svjetovne vlasti bez ikakva ograničenja na mnogo širem području nego što su to mogli marčanski biskupi. Među razloge koji su izazvali opadanje značenja marčanske biskupije i marčanskih biskupa za kršćane grčkog obreda u Monarhiji svakako valja ubrojiti i gubitak položaja političkih predstavnika Krajišnika pred državnim vlastima, odnosno zaštitnika dodijeljenih povlastica, koji su marčanski biskupi imali sve do Pavla i Marka Zorčića. Tu su ulogu dolaskom na područje Monarhije preuzeli pravoslavni episkopi Srpske pravoslavne crkve, čije su postupke krajiški zapovjednici tolerirali zbog bojazni od mogućih

⁴⁰ ŠIMRAK, *Arsenije III. Crnojević i unija*, 54, 118; Janko ŠIMRAK, »Jedanaesti marčanski vladika Grgur Jugović (1707 -1709)«, *Spomenica grkokatolika Križevačke biskupije za godinu 1936*, Zagreb, 1936., 133; NAZ, *Ecclesiastica*, 8/366.

krajiških nemira, dok su se svi marčanski biskupi od Pavla Zorčića pa nadalje u prisezi morali odreći bilo kakvog političkog djelovanja među Krajišnicima, a ta je činjenica, uz odbijanje promjena postojećeg obreda i vjerske tradicije karakterističnih za pravoslavne kršćane, izazivala otpor velikog broja Krajišnika zahtjevima marčanskih biskupa da prihvate njihovu jurisdikciju i u 18. stoljeću. Zagrebački biskupi, koji su upozoravali Beč i Rim na neodrživost takvog stanja, nisu uspjeli potaknuti dvor da promijeni ranije donesene odluke glede položaja i djelovanja patrijarha i episkopa Srpske pravoslavne crkve, i tako poboljša položaj sjedinjene marčanske biskupije i njezinih biskupa, a takav je odnos dvora prema ovoj problematici rezultirao i ukinućem grkokatoličke marčanske biskupije i premještanjem njezina sjedišta u Križevce 1777. godine.

Zaključak

U povijesti grkokatoličke marčanske (svidničke) biskupije Bečki je rat predstavljao presudno razdoblje tijekom kojeg je bečki dvor, zbog složenih političkih prilika, donosio odluke koje su imale dalekosežne posljedice za kasniji položaj ove grkokatoličke biskupije i provođenje sjedinjenja (unije) pravoslavnih kršćana u Ugarskoj i Hrvatskoj s Katoličkom crkvom. Smrću marčanskog biskupa Pavla Zorčića početkom 1685. godine, na samom početku rata s Osmanlijama, postavljeno je pitanje izbora novoga grkokatoličkog biskupa, kojeg pravoslavni kaluđeri i Krajišnici nisu bili spremni prihvatiti, već su novoga marčanskog biskupa, kojeg je vladar samo morao potvrditi, nastojali izabrati sami. To je izazvalo bojazan da bi marčanskim biskupom mogla postati osoba koja je bila samo prividno sjedinjena s Katoličkom crkvom, pa je zagrebački biskup Martin Borković u suradnji s kardinalom Leopoldom Kollonichem nastojao u Marči ustoličiti Pavlova brata Marka Zorčića, grkokatoličkog svećenika kojem nisu bili skloni krajiški zapovjednici, zabrinuti da bi njegovo imenovanje moglo izazvati krajiške nemire usred rata s Osmanlijama. Iako je bečki dvor Marka Zorčića početkom 1686. godine potvrdio marčanskim biskupom, tijekom svoga kratkotrajnog biskupovanja do proljeća 1689. godine on nije mogao mnogo učiniti glede širenja unije kako zbog nesklonosti krajiških vojnih vlasti da mu pruže potrebnu podršku tako i zbog spora bečkog dvora i Rimske kurije glede njegova imenovanja, odnosno pitanja može li grkokatolički biskup dobiti naslov latinske biskupije, koji je završen tek početkom 1688. godine, nakon čega o Marku Zorčiću nije više ništa poznato. Izborom Markova nasljednika Izaije Popovića u jesen 1689. godine, oko kojeg nije bilo većih sporova između krajiških predstavnika, zagrebačkog biskupa i bečkog dvora, na miran je način riješeno pitanje ustoličenja odgovarajućeg biskupa, no njegovo je biskupovanje obilježio dolazak pečkog patrijarha Arsenija III. Crnojevića u Varaždinski generalat, koji je, pozivajući se na carske povlastice, svojoj jurisdikciji nastojao podvrgnuti sve kršćane grčkog obreda, bili oni grkokatolici ili pravoslavni. Iako je Popović nastojao uz pomoć kardinala Kollonicha spriječiti širenje utjecaja Arsenija III. Crnojevića među Krajišnicima, Crnojevićev je utjecaj među Krajišnicima jačao zahvaljujući povlasticama bečkog dvora, pa je marčanski grkokatolički biskup izgubio naklonost Krajišnika i svećenstva, koji su se okrenuli patrijarhu Crnojeviću. Položaj marčanskog biskupa Izaije Popovića nije se mogao poboljšati zbog vanjskopoličkih prilika u kojima se Monarhija nalazila, a posebno nakon što je dvor, unatoč upozorenjima kardinala Kollonicha da se jurisdiksijsko područje patrijarha Crno-

jevića zapravo prostiralo samo na otoku Svetog Andrije kod Budima, potvrdio episkope koje je predložio patrijarh Crnojević i obećao novim episkopima državnu zaštitu. Pojavom dabrobosanskoga pravoslavnog metropolita Atanazija Ljubojevića u Karlovačkom generalatu, kojem je 1696. godine slobodno djelovanje potvrdio hrvatski ban Adam Bathyani, na nekad se jedinstvenom području grkokatoličke marčanske biskupije učvrstila pravoslavna crkvena hijerarhija, kojoj će državne vlasti i krajiški vojni zapovjednici biti više skloni ne samo tijekom Bečkog rata nego i kasnije. Položaj marčanskih biskupa nije bitnije poboljšala ni carska isprava o zaštiti grkokatoličke hijerarhije i vjernika, jer su grkokatolički biskupi, kao vikari rimokatoličkih biskupa, bili u nepovoljnijem položaju od episkopa Pravoslavne crkve, a zbog nepreciznih odredaba bečkog dvora glede granica crkvene jurisdikcije grkokatoličkih marčanskih i pravoslavnih biskupa sporovi o crkvenoj jurisdikciji nastavili su se i u 18. stoljeću.

Summary

THE BISHOPRIC OF MARČA AND SVIDNA DURING THE WAR OF VIENNA

During the long history of the bishopric of Marča (Svidna) the War of Vienna was rather important period during which the emperor's court in Vienna made some decisions that afterwards became significant for the development of the Greek-Catholic community and for the attempted union between Orthodox and Catholic believers in Hungary and Croatia. Already at the beginning of the war, the question of the new Greek-Catholic bishop was arisen. Namely, the old bishop Pavao Zorčić died in 1685, and Orthodox monks together with some part of borderline soldiers (krajišnici) did not want to recognize the new bishop who was appointed by the court in Vienna. This caused fear at Vienna court because it was possible that borderline soldiers support someone who would only seemingly accept union, and therefore Martin Borković bishop of Zagreb and cardinal Leopold Kollonich supported Marko Zorčić (brother of recently passed bishop), who was Greek-Catholic priest. Although Vienna court appointed Marko Zorčić to the position of the bishop of Marča and Svidna, he could not do much concerning the union during his short practice (1689). The reasons for his failure were numerous but the most important were: resistance of the borderline soldiers and unsolved argue between Vienna court and papal curia. Soon after when this argue was settled, at the beginning of 1688, Marko Zorčić »disappears« from the extant sources. The appointment of the new bishop Izajija Popović in 1689 signed that argue between borderline soldiers and the Vienna court was settled. Nevertheless, this period was not peaceful because in that time the patriarch Peć Arsenije III Crnojević came to the region of Varaždin and tried to extend his jurisdiction over all the believers who used Greek liturgy. Although Popović tried, together with cardinal Kollonich, to reduce influence of the Orthodox patriarch, he did not manage. Soon after, Crnojević had support of borderline soldiers and emperor's permission to perform his activities. Therefore later on bishops of Marča and Svidna gradually lost their influence but continued even in the eighteenth century to fight for their jurisdiction.